

BALÁZS GÉZA - LIEBER TAMÁS - VARGA FERENC

BARLANGI NEVEZÉKTAN

A Sátorkőpusztai-, a Baradla-, a Béke- és a Pénz-pataki-barlangok névanyaga

"Kacsafej" - oldásforma a Sátorkőpusztai-barlangban
(Fotó: Maracskó Sándor)

Benyújtva a KTM "Cholnoky Karszt és Barlangkutató" című pályázatára 1998-ban

Balázs Géza--Lieber Tamás--Varga Ferenc

A Sátorkőpusztai-, a Baradla-, a Béke- és a Pénz-pataki-barlang névanyaga

Lektorálta: dr. Jakucs László ny. egyetemi tanár

Előszó

Barlangnév-gyűjtésünk jellege

Ebben a kötetben négy jelentős magyarországi barlangnak a lehetőségekhez képest teljes helynévanyagát adjuk közre. A négy barlang Jakucs László professzor munkásságához szorosan kapcsolódik. Sorrendben: a Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang, a világhíres Baradla, az általa fölfedezett, második legnagyobb magyarországi cseppkőbarlang, a Béke-barlang, valamint a Bükkben föltárt Pénz-pataki-barlang. Munkánkkal a magyar speleológia (barlangtan) és nyelvtudomány szakirodalmához, érintkezési területéhez kívánunk hozzájárulni.

A barlangrészeket a barlangászok, kutatók és a látogatók elnevezik. Ezek a barlangrésznevek sajátos névkincset jelentenek: földrajzi ragadványnévnek tarthatjuk őket. Eleinte alkalmi jellegűek, de az idő múlásával, a látogatók megjelenésével (esetünkben ilyen az évi több tízezer látogatót fogadó Baradla) a nevek rögzülnek, s körülöttük sajátos névfoklór, hiedelmek alakulnak ki.

A Baradla-barlangban elképzelhetetlen egy túravezetés a cseppkövek elnevezésének mellőzésével; sokszor ezek az ironikus, tréfás, találó, elgondolkodtató, sőt meghökkentő elnevezések legalább akkora "esztétikai" élményt jelentenek, mint a barlanglátogatás. De mindenesetre segítenek befogadhatóvá, emlékezetessé tenni a látványt. A kisebb, nem látogatható barlangokban a barlangnevek a barlangászok tájékozódását szolgálják.

A barlangnevek természetesen a barlangok életéhez kapcsolódnak: öröklődhetnek, de meg is változhatnak.

Ennek nyomon követését tűzi ki célul könyvünk.

A kötetben először köszöntőket találnak, majd egy tanulmányt olvashatnak (Barlangnévtan - barlangi helynevek). Ezután következik a négy barlang helynévanyaga - a fenti sorrendben.

A barlangrészneveket elsősorban az írásos szakirodalomból gyűjtöttük. Az egyes névcikkek végén rövidítve közöljük az adott név pontos lelőhelyét, pl. 4/21. Ez azt jelenti, hogy a 4. számmal ellátott kötet 21. lapján található az adott név. Minden kötetben csak az első előfordulást jelezzük. A sorszámok által jelölt kötetek listáját a kötet végén adjuk meg (A forrásjelzések feloldásai). Vannak kevéssé leírt, jóformán csak a barlangászok száján, a "folklorban" élő elnevezések. Különösen ilyen a Sátorkőpusztai-gipszbarlang névanyaga. Itt adatközlőkhöz folyamodtunk. Monogramjukat minden névcikk után feltüntettük. A monogramok föloldását a Jelek fejezet tartalmazza.

A gyűjtött és rendszerezett anyagot lektorainknak is elküldtük. Az általuk javasolt helyesbítések, kiegészítések ugyancsak fontos adatok, ezért az így átdolgozott, illetve újonnan bekerült neveket, névcikkeket ugyancsak monogrammal láttuk el.

Az egyes barlangoknál a nevek ábécérendben vannak felsorolva. Ha egy objektumra (barlangrészre) több név is vonatkozik, akkor a régi elnevezéseknél utalás (l. = lásd) van a ma használt formára. A teljes szócikk mindig a mai alaknál található.

Egy teljes szócikk a következő adatokat tartalmazza: mai név (utána zárójelben, ha van: korábbi vagy más elnevezés, esetleg helyesírásbeli vagy más névváltozat), utána kettőspont (:), majd a barlangrész, a helyszín leírása, illetve a névadás körülményeinek meghatározása (ha van rá adat). Olykor idézőjelben - szó szerinti idézet esetén - az eredeti szöveg magyarázatát adjuk meg, de a leggyakrabban a magunk, illetve lektoraink megfogalmazása szerinti a szöveg. Ha van rá adatunk, zárójelben közöljük a feltalálás technikai helyét, pl. a Baradla esetében az aggteleki bejáratától mért távolságot méterben. Ha szükséges művelődéstörténeti magyarázatot (M.:) fűzünk a névhez. (Pl. mitológiai vonatkozások, bibliai, történelmi alakok esetében.) Végezetül az adat kódszáma következik. Szakirodalmi adat esetében a kötet- és az oldalszám (3/21), adatközlőtől származó információ esetében az illető monogramja: pl. L. T. A forrásmegjelölés után néhány esetben még van egy vesd össze (vö.) utalás, amely a névnek más névhez való kapcsolatára utal.

A névcikkek élén álló név mindig a mai helyesírást követi. Amennyiben korábbi vagy téves helyesírású adatok vannak, azokat zárójelben adjuk meg az azonosíthatóság miatt.

Gyűjteményünk a teljesség igényével készült; de minden bizonnyal vannak hiányosságai. Részben azért, mert nem minden nevet adatoltak, jegyezték le, nem minden névre emlékeznek a barlangkutatók. Részben azért, mert "mozgalmas" névvilágról van szó, tehát évről-évre keletkezhetnek újabb és újabb nevek.

Olvasóinkat arra kérjük, hogy az általuk ismert - s e gyűjteményből hiányzó - neveket küldjék el a szerzőknek.

Azt kívánjuk, hogy ez a gyűjtemény legyen kis kalauza a barlangok, illetve a barlangok művelődéstörténete iránt érdeklődőnek; a Baradla turistáinak, valamint a szakembereknek. Nem csak a barlangtúra során, hanem hazatérve, az emlékek felidézését is szolgálja.

Köszönetet mondunk minden adatközlőnknek, a neves és névtelen barlangkutatóknak, akik adták ezeket a neveket; lektorainknak, akik értékes megjegyzésekkel kiegészítették munkánkat; valamint ezzel a kötettel köszöntjük a magyar barlangkutatás kiemelkedő személyiségét, a 72. születésnapját nemrég betöltő Jakucs László professzort!

Balázs Géza--Lieber Tamás--Varga Ferenc

KÖSZÖNTŐ JAKUCS LÁSZLÓ PROFESSZOR 70. SZÜLETÉSNAPIJÁRA "BARLANGNÉV-TAN" - BARLANGI HELYNEVEK CÍMŰ KÖTETHEZ

A magyar barlangkutatás elválaszthatatlanul összekapcsolódott Jakucs László nevével. A hazai szpeleológia legismertebb tudósa elméleti munkásságával és gyakorlati barlangfelfedezéseivel egy új tudományágat, a karsztmorfogenetikát alapozta meg.

Könyveiben, cikkeiben lenyűgöző nyelvi fordulatosággal és páratlan leleménnyel magyarázza meg a természet legrejtettebb arcának, a barlangok világának titkait. Lebilincselő stílusa a magas színvonalú, szépirodalmi igényű természettudományi ismeretterjesztés legeredetibb példája.

Jakucs László életművének meghatározó korszaka az Aggteleki-karsztvidékhez kapcsolódik. A Béke-barlang feltárása a szpeleológusok körében világhírnevet adott Magyarországnak és a magyar barlangkutatásnak.

A fáradságtól, veszélyektől vissza nem riadó tudós és kutatótársai a Bükk Pénz-pataki-víznyelő-barlangjának feltárásával példaadó elszántságról és kitartásról tett tanúbizonyságot. A Sátorkőpusztai-kristálybirtalom felfedezése, vagy a Baradla alsó barlangjának feltárása a hazai barlangkutatás hőskornak mérföldkövéként szolgáló eseményei.

Jakucs László felfedező kutatóként, tudományos problémákra választ kereső tudósként, népszerű egyetemi professzorként és a természet örök szerelmeseiként példaadó, másokat is munkára, cselekvésre serkentő módon gyarapította a hazai speleológia eredményeit. Életútja tanulságait örökbecsű könyvekben tette közzé valamennyiünk számára.

72. születésnapja alkalmából további eredményes alkotómunkát és jó egészséget kívánva, szeretettel és őszinte nagybecsüléssel köszöntjük!

Dr. Kubassek János
geográfus - igazgató
Magyar Földrajzi Múzeum

DR. JAKUCS LÁSZLÓ EMERITUS PROFESSZOR

Eme köszöntő-bevezető sorok írójáról szakmabeliek tudják-mondják-írják, gyakran kezdi mondanivalóját így: engedtessek meg a szubjektív hangvételt... Most igazán indokolt az ilyen indítás annak a JAKUCS LÁSZLÓ-nak és gazdag életpályájának a rövid bemutatása alkalmából, akit csaknem fél évszázada ismerek, igaz önzetlen barátként tisztelek-becsülök-szeretek, s akinek 70. születésnapjára emlékezve kiváló nyelvészi, rendszeres TV- és rádióműsorok vezetőjeként is nyelvőrünk, dr. Balázs Géza érzett belső ösztönzést barátaival együtt ennek a kötetnek elkészítésére és kiadására.

Miközben rendkívüli öröm tölt el, hogy a neves nyelvművelő és -ápoló, -ápolgató, egyúttal néprajztudós egy barlangnév-tani munkában jórészt Jakucs által tanulmányozott - felfedezett barlangok névanyagát tudományos igényrel dolgozza fel, a nagyszámú hazai és külföldi szakember, pályatárs és a több tízezer tanítvány, sőt népesebb közösség értékítéletével megegyező objektív véleményem szerint évszázadunk legeredményesebb karszt-, különösképpen barlangkutatójának és -feltárójának, JAKUCS LÁSZLÓ emeritus professzornak állít méltó emléket.

Az 1926. január 21-én Sarkadon született Jakucs László már egyetemi hallgató korában feltérképezte a Sátorkőpusztai-barlangot, majd fiatal karsztkutatóként feltárta a bükki Létrástetői- víznyelőbarlangot. Új tudományos módszerek alkalmazásával 1952-ben felfedezte és feltárta, térképezte a közel 10 km-es hosszúságú aggteleki Béke-barlangot, 1953-ban a bükki Pénz-pataki-barlangot, az aggteleki Alsó-barlangot. Sikeres kutatói és egyben sajátos, ebben a kötetben is megnyilvánuló barlangnév- adó szerepét sok egyéb mellett jól jelzi a páratlan szépségű és méretű (178 km) ukrainai Optimista-barlang - tanítványaival sikeresen feltárt és feltérképezett - új szakaszának Szegedi-barlanggá keresztelése.

Erre már az Aggteleki-barlang igazgatói feladatkörének rendkívül sikeres ellátását (1953-1963) követő szegedi földrajzprofesszori működése idején került sor. Itt 1964-ben megszervezte a Természeti Földrajzi Tanszékét amelynek 28 éven át volt vezetője, s ahol még ma is élvezhetik tanítványaik lebilincselő stílusú előadásait, tartalmas óráit (méltán birtokosa a diákok "Kedvenc-díj" -ának). Földrajztanárok hatalmas seregébe oltotta be a szakma szeretetét, igen eredményes iskolateremtő munkája tanúságaként tudományos fokozattal rendelkező kutatók, egyetemi oktatók-tanárok tucatjai tevékenykednek ma is felelős beosztásban szerte az országban.

Fél évszázados töretlen tudományos munkásságának összegzéseként ma már közhelyként szereplő fontosabb alaptézisei: kutatói, barlangfelfedező - feltáró - térképező tevékenysége mellett - és sokoldalú "karszton kívüli" kutatásain kívül - elsősorban karsztmorfológusként a hagyományos szemléletet átforgatva, a mészkőkarsztok két nagy csoportját különböztette meg. Az A típusú (autogén) karsztokon a tisztán karsztkorroziós úton keletkezett karsztjelenségek és karsztformák jellemzőek. A B típusú (allogén) karsztok folyóvízi eróziós tevékenység eredményei. Nemzetközi viszonylatban is elsőként dolgozta ki a

karsztbarlangok morfogenetikájának eróziós modelljét. Új elveket és módszereket dolgozott ki és alkalmazott sikeresen a még ismeretlen barlangok feltárására. Bebizonyította a karsztfolyamatok döntően biogén szabályozottságát.

JAKUCS professzor számos idegen nyelvű és külföldön megjelent tanulmánya, tanulmányútjai, nemzetközi kongresszusokon, egyéb rendezvényeken tartott előadásai révén jól ismert és elismert szakteknitely külföldön is. Monografikus feldolgozásai jelentek meg külföldön több nyelven. Tanítványaiival is rendszeresen járt külföldi expedíciós tanulmányutakon, ezzel is hozzájárulva a szakmai utánpótlás, szakemberképzés színvonalas biztosításához.

A tudományos életmű értékét tanúsító több mint egy tucatnyi szakkönyvén, mintegy 120 tudományos közleményén kívül kivételes adottsága sokoldalú ismeretközlő képessége, páratlanul sikeres magas színvonalú tudományos ismeretterjesztő munkássága. Ilyen jellegű írásai és előadásai tömegén kívül művészi tökélyre vitte a film nyelvén megjelenített, gyakran saját hangján kiegészített magyarázatokkal kísért TV és videós ismeretterjesztést. Miután már az ötvenes évek elején ID.KOLLÁNYI ÁGOSTON, majd ROCKENBAUER PÁL, sőt német televízió is készített vele, róla és karsztkutatásairól dokumentumfilmeket, sőt 1958-ban Bariban a Nemzetközi Barlangkutató Kongresszuson a "Világ legjobb barlangfilmje"- nek járó aranyserleggel tisztelték meg e kiemelkedő tevékenységet, mindmáig hivatásos filmeknek is dicséretre méltó munkáival felérő alkotásokkal büszkélkedhet (sajnálatos, hogy ezek nem kerül/het/nek rendes képernyőre). Örvendetes viszont, hogy 1993-ban az Akadémiai Kiadónál megjelenhetett a "Szerelmes barlangjaim" c. terjedelmes, gyönyörűen illusztrált, természettudományos hitvallását is tükröző könyve, amely tudományos eredményeit összegezve élvezetes, érdekfeszítő, oknyomozó, szépirodalmi kvalitásra valló stílusban észrevehetően bővíti az átlag olvasó ismereteit is.

Jakucs professzor pályafutása során kimagasló tudományirányító és szervező tevékenységet is végzett. Idehaza a megszámlálhatatlan honiakon kívül is szervezett sikeres nemzetközi rendezvényeket. Számos hazai és nemzetközi szervezet választotta tagjává, vezetőjévé (MTA Földrajzi Tudományos Bizottság, TMB Földrajz-Meteorológiai Szakbizottsága, Nemzetközi Földrajzi Unió Nemzeti Bizottsága, Environmental Change on Karst Area bizottsága). Társelnöke, majd tiszteleti tagja a Magyar Karszt és Barlangkutató Társulatnak, a Magyar Földrajzi Társaságnak; utóbbi több munkabizottságának vezetőjeként, szerkesztőbizottságok tagjaként, a TIT Csongrád megyei elnökeként, s évtizedeken át a MFT Szegedi Osztálya elnökeként szerzett elévülhetetlen érdemeket.

Bár sors- és pályatársai nevében is joggal írta, hogy a gyönyörű, ám nehéz, sőt veszélyes feladatokat vállaló "barlangkutatók ... sohasem vehetnek át taláros rektorok fehérkesztyűs kezéből ropogós diplomát", ő tiszteletet parancsoló különböző tevékenységeiért méltán nyerte el a Herman Ottó érmet, a Kadic Ottokár érmet, a Lóczy Lajos érmet, a Teleki Sámuel érmet, a Felsőoktatás Kiváló dolgozója címet, a Munka Érdemrend arany fokozatát, a József Attila tudományegyetem névadói kitüntetését és a Professor Emeritus címet. Jól megérdemelt, igazán magas állami kitüntetés azonban még várat magára...; ám remélhetőleg a 70. születésnapjára tanítványai, hazai és külföldi pályatársai által írt, összeállított, a tanszéken szerkesztett és kiadott tanulmánykötethez hasonlóan ezt a BALÁZS GÉZA professzornak és munkatársainak JAKUCS LÁSZLÓ professzor iránti, ebben a barlangnév-tani munkában megnyilvánuló nagybecsülését, nemkülönben e bevezető sorok írójának kivételes tiszteletét, múlhatatlan barátságát, a széles szakterület legjobb kívánságait is - ugyan a Tőle megszokott szerénységgel, de - szeretettel fogadja.

Dr. Marosi Sándor
akadémikus

Néhány érdekes példa barlangnevezéktani terminusokra Jakucs László egyik könyvéből: fejnyelő, rányelő (8/67), álfenékszínt (8/74), retekceppkő-képződés (8/75), borsókő képződés (8/76), tüskés cseppkő (8/76) stb.

2. A barlangnevek élete, barlangnév-történet

A régi, de különösen az újonnan felfedezett, feltárt barlangok és barlangrészek elnevezése, névhasználata - egy szóval: névvilága - tipikusan névtani megfigyelést, kutatást igényel.

A figyelem különösen a barlangnévre terjedt ki. Az "utolsó polihisztor", Herman Ottó ebben is irányt mutatott, amint azt Kadic Ottokárnak írott levele tanúsítja: "Én azt a felkapott barlangkeresztelést, úgy ahogyan sokan gyakorolják, tudományos szempontból helytelennek tartom. Az ilyen földirati objektumoknál, mint amilyenek a barlangok, a földolog, hogy ... népies neve állapíttassék meg; ha (ilyen) nincs, (csak) akkor adassék név; ... ne alkalmaztassék élők neve..." (Ha elhunyt személyről kívánnak elnevezni barlangot, akkor is) "csak elért igen nagy eredmények okolhatják meg neveknek tudományszakokba, különösen a földrajzba való bevezetését és csak akkor, ha népszáján élő elnevezés nincs, mert ha van, akkor ez a történeti szempontok alá tartozik és meghagyandó, hogy mindenkorra biztos kalauz lehessen" (Kadic 1913).

Dénes György így foglalja össze a barlangelnevezésekben kialakult elvi szempontokat (Dénes, 1980: 57.):

1. fel kell kutatni a barlang eredeti, népi nevét;
2. ha ilyen nincs vagy fel nem deríthető, akkor a legközelebbi helységről célszerű elnevezni;
3. ha ott több barlang van, akkor a barlangot körülvevő területrészt, hegy, hegyoldal, erdőrész, közeli szikla, kút stb. népi nevével;
4. élő személyről ne nevezzünk el barlangot;
5. elhunyt személyről is csak kivételesen, ha annak a barlangkutatásban kiemelkedő érdemei voltak.

Dénes megemlíti, hogy az elveket következetesen nem mindig tartották be. 1920-ban a személyeskedésig fajuló sajtópárbaj robbant ki (pl. Kadic 1920.), sőt: "Nemegyszer fordulnak elő élő személyekre vagy személyekhez kapcsolódó eseményekre utaló vagy 'tréfás' (valójában idétlen), gyakran erőltetett, mesterkéltnévadások, és a fölfedezők többnyire jogot formálnak a maguk szülte barlangnevek publikálására anélkül, hogy azt a Társulat illetékes bizottsága megvitatta és jóváhagyta volna. E téren is akad még hét évtized múltán is tennivaló" (Dénes 1980: 58).

A Béke-barlang esetében egyik szempont sem érvényesült. Jakucs László emlékezése szerint: "A Béke-barlang elnevezése az én 'bűnöm'. 1952. augusztus 4-ig, a felfedezés napjáig kutatótársaimmal csak II. sz. Aggteleki-cseppkőbarlangnak becézgettük az akkor még reménybeli barlangrendszert. A felfedező útról a felszínre érve azonnal megtáviratoztam az Országos Természetvédelmi Tanácsnak (Kenyeres Lajos főtitkárnak) az új aggteleki barlangrendszer megszületését, de ebben az augusztus 5-én feladott táviratomban elnevezési javaslat még nem szerepelt. Távirati választ kaptam Kenyeres-től, aki gratulált a Tanács elnöke (Vadász Elemér) nevében is, és kért tőlem a névadásra vonatkozó javaslatot, de felvetette - kvázi sugallotta - az alábbi alternatívák valamelyikét is: a) Rákosi Mátyás-barlang, b) Sztálin-barlang, c) Kommunizmus-barlang. Én szörnyen megijedtem ezektől a javaslatoktól és augusztus 7-én küldött választáviratomban azt kértem Kenyeres Lajos elvtárustól, hogy ne nevezzük el, ha lehetséges, élő személyről a barlangot, de a Kommunizmus-barlangot is túl konkrétnek érzem, hiszen Magyarország még nem ért el a kommunizmus szintjére, hanem nevezzük Béke-barlangnak, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy a kutatásaink eredményei nem a háború céljait, hanem a békét szolgálják. Kenyeresék választát meg sem várva, 8-án Béke-barlangként mutattam be új barlangunkat a Szabad Nép helyszínre érkezett tudósítójának, Csató Évának, aki augusztus 14-én megjelent egész oldalas tudósításában már Béke-barlangként mutatta be az olvasóknak új barlangrendszerünket. Ezt követően a Természetvédelmi Tanács

is elfogadta javaslatomat, és hivatalosan is Béke-barlangnak nyilvánította új természeti kincsünket" (Jakucs L. szíves levélbeni közlése). A Békebarlang felfedezése című könyvében erről ennyi jelent meg: "(országunk) kutatói nem emberi életre törő gyilkos fegyverek újabb és újabb válfajainak kieszelésén török fejüket, hanem az építő tudomány és a kultúra eszközeinek fejlesztése során a mai napon fedezték fel a második cseppkőves Baradlát, a Békebarlangot" (Jakucs 1953: 36).

A barlangnevek élete kapcsán különösen érdekes a kettős-többes névadás, a névrögzülés, a névmegállapodás, illetve a névváltás figyelemmel kísérése. Példaként tekintsük át az Aggteleki-barlangrendszer (itt fontos a -rendszer utótag) elnevezéseit. A Baradla-barlang elnevezéssel pl. már a legrégebbi írásokban is találkozunk.

A Baradla első írásos előfordulása 1694-ből származik. Valószínűleg szlovák eredetű; a szlovákban is van Bradlo helynév, a közszói bradlo jelentése pedig: kőszál, magas szikla. A Baradla előbb az Aggtelektől északnyugatra elterülő 486 m magas hegyhátnak volt a neve (Baradla-tető), majd névátvitellel áttevődött a tövében nyíló cseppkőbarlangra. A Zempléni-hegységben, Kovácsvágástól északkeletre is van ilyen nevű hegy (vö. Kiss 1988: 1/164.).

A Baradlával párhuzamosan él az Aggteleki-barlang, Aggteleki-cseppkőbarlang elnevezés. 1928-ban Kaffka Péter megnyitja a barlangrendszer jósvafői bejáratát. Ekkortól előfordul az Aggtelek-Jósvafői-cseppkőbarlang elnevezés is. A Domicá-barlangot 1926-ban fedezte fel Jan Majkó szlovák pénzügyőr, aki a régen ismert kis Domicá (házacska) -üregbe eső elől behúzódva, annak belső végénél élénk léghuzatot észlelt. Később társaival megtisztították a huzatos nyílást, és azon keresztül bejutottak a Baradla-rendszer legnagyobb (mintegy 5 km-es) oldalágába, amelyet Domicá-barlangnak neveztek el. Eleinte külön barlangnak gondolták, de 1932-ben Kessler Hubert és Sandrik József az összekötő vizes szakaszt végigjárva bebizonyította, hogy a Domicá az Aggteleki-barlangrendszer része. Ezek után kezdtek nálunk a Nagy-Baradla elnevezést használni (beleértve a Domicá-ágot is). Ez azonban feszültséget teremtett a két ország között, a csehszlovákok úgy érezték, hogy a magyarok ki akarják terjeszteni e szóhasználaton keresztül a jogaikat a Domicára. (Vita volt az országhatár földalatti helyének kijelölése is. Újabb és újabb mérésekkel bizonyították a földalatti határvonalat; majd vasrács-kerítést építettek ide: ez azóta is a Föld egyetlen ráccsal elválasztott földalatti országhatára!)

A szlovákok ma sem szeretik, ha a Domicát a Baradla részének emlegetik, ez azonban nem nemzeti öntudat vagy politikai érzelem kérdése, hanem hidrológiai és földtudományi ténykérdés. Van átmeneti forma is: Aggteleki-Domicái-barlang. A Béke-barlang felfedezésével újabb hatás éri a Baradla/Aggteleki-barlang névhasználatot. Mivel a Béke-barlang a "második" Aggteleki-barlang (sőt: Második-Jósvafői-barlang), a régi Aggteleki-barlangot inkább régi nevén, Baradlának kezdték el emlegetni. Hivatalos elnevezésben talán a leghelyesebb az Aggteleki-Baradla-(cseppkő)barlang és az Aggteleki-Béke-(cseppkő)barlang név. De rövid formában a Baradla és az Aggteleki-barlang vonatkozik a régi, nagy barlangra, és a Béke-barlang az új, kisebb cseppkőbarlang megkülönböztető neve. (Jakucs László levele nyomán)

Különlegesen érdekes barlangnévtani feladat a régi barlangnevek összegyűjtése és történetük (etimológiájuk) kutatása. Ebben a témakörben Dénes György tanulmányait kell megemlíteni (pl. az Aggteleki-karszttal, az Esztramossal, Peskövel, Munuhpesttel kapcsolatban). (A legtöbb etimológia részletesen megtalálható: Kiss 1988.) A barlangi földrajzi köznevek (cseppkő, karszt, zsomboly stb.) etimológiája pedig a történeti-etimológiai szótárban is fellelhető (TESZ 1967--1976, illetve: Dénes 1979).

3. Barlangi helynevek mint földrajzi ragadványnevek

A barlangrészek, barlangi "helynevek" elnevezése jóval kevésbé volt viták kereszttüzeiben. A politikát és a szakmai közéletet se nagyon érdekelte; ezért "szabályozni" és összegyűjteni sem igyekezett ezt a spontán névcsoportot senki. Az egyetlen barlangi helynévizsgálat - négy budai barlang kapcsán - 1977-ben az ELTE Magyar Névtani Dolgozatok sorozatában jelent meg. Ebben a Ferenc-hegyi, a Mátyás-hegyi, a solymári Ördöglyuk és a Szemlő-hegyi-barlang helynévanyaga található meg (R. Nagy 1977). Egy korábbi publikáció a most tárgyalt négy barlangból egynek a nem teljes névanyát már közölte rövid elemzés kíséretében (Balázs 1994b).

Mi is az a barlangi helynév? A barlangi helynév a barlang részeinek (szakasz, ág, természeti jelenség, pl. cseppkő, forrás, patak) megkülönböztető neve. A barlangi helynév (több-kevesebb pontossággal) térben és időben meghatározott, egyetlen valóságalelemre (denotátumra) van vonatkoztatva.

Mi minden lehet tehát a barlangi helynév vonatkozása? Pl. barlangág, szakasz (rész), terem (csarnok, fülke), folyosó (átjáró, hasadék, járat, kerülő, körút, "kuszoda", labirintus, rész, sajt, szifon, út), akna, kürtő (átjáró, átlépő, kémény, kút, lyuk), egyéb barlangi tereptárgy és térforma: forrás, gödör, (csepp)kő, patak, tó.

Kezdeti "névfejlődési" fokon előfordulhat, hogy a barlangi köznévi tulajdonnévként funkcionál: a kuszoda Kuszoda, a patak Patak stb.

A névadás leggyakoribb indítékai:

- a) hasonlóság (metaforikus, ikonikus viszony), valamire hasonlít, úgy néz ki.
- b) azonosság, érintkezés (indexikus viszony), tulajdonság (méret, anyag, szín- és hanghatás, elhelyezkedés alapján)
- c) elvontság (szimbolikus viszony), történeti, emléknév, fantázianév stb.

A leggyakoribb barlangi névadási szokások:

- a) emléknév (jelnév): felfedező, híres barlangkutató vagy az egyesület neve, esetleg a feltárás ideje,
- b) metaforikus név: külalakból következő nevek,
- c) túraútvonalak nevei: (Kis körút, Hármás járat).

Jakucs László, a Béke-barlang fölfedezője szűkszavúan csak ennyit mondott a barlangkutatók-felfedezők névadási szokásairól: "A legtöbb név mindjárt az első felfedezőúton spontán felkiáltásként hangzott el vagy a munkatársaim szájából, vagy az enyemből, s minthogy ezek a nevek konkrét kutatási élményeinkhez, vagy a látott alakok nagy fogalom-megjelenítő erejéhez kötődtek, nyomban megrögzültek s később meg is maradtak. Repertoárunk tehát itt nem volt, amiből választhattunk volna, vagy amit (nemtetszés esetén) cselesen elmellőzhettünk volna. A béke-barlangi elnevezések úgy születtek, mint a személyek becenevei vagy gúnynevei; egyszerűen senki se tudja ma már megmondani, ki használta őket először" (Jakucs László levélbeni közlése).

R. Nagy Vera könyvében a barlangi helynévadás és -rögzülés folyamata a következőképpen szerepel: "A felfedező vagy felfedező elnevezik a barlang egyes részeit. Ezután beszélgetéseikben, beszámolóikban, a barlangi túrák útvonalainak leírásában ez a név szerepel. Kérdés, hogy egy nagyobb barlang esetében tudnak-e az egyesület tagjai minden nevet az elmondás alapján lokalizálni. Náluk még fennáll a javítás lehetősége, hiszen egy olyan túrán, amelyiken részt vesz a felfedező is, helyesbítheti a név rossz helyhezkötését.

Aztán idővel (néha azonnal) ismertetik a barlangot a Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató vagy a Karszt és Barlang lapjain. Jobb esetben már a felmérést is elvégezték, így a leírással együtt méretarányos

térképet is találunk a folyóiratban. Ezek alapján próbálja meg a többi barlangász az azonosítást, vagyis "felfedezik maguknak" a barlangot. Ha ismerik is a térképen jelzett neveket, előfordulhat, hogy rosszul lokalizálják, mert a névadás indítéka az elnevezetlen kívülálló egyéni, esetenként túlságosan távoli asszociáció (Orion-terem, Bocskai-kürtő, ITE-terem stb.). Találnak rá jobb nevet, vagy - mint annyi helyet - névre sem méltatják. Így szinte minden társaságban kialakul egy belső névhasználat, aminek egyes elemei megegyeznek a közismertekkel. Az egyesületek átvehetik egymástól a találó elnevezéseket" (R. Nagy 1977: 3--4). Nyilvánvaló, hogy a barlangi helynevek mozgalmasabb, változatosabb csoportot alkotnak, mint a helynevek más típusai. A barlangi helynevekben megragadható a spontán névkeletkezés, a csoportonként változó névhasználat.

Jakucs László a barlangrészelnevezések megszületését a nyelvkeletkezésben már ismert "spontán felkiáltással" magyarázza. Ez a "spontaneitás", pontosabban a spontaneitásban rejlő szükségszerűségek - amelynek mélyén művelődési, gondolkodásbeli és természetesen politikai hatások lappanganak - érdekelnek most bennünket. A barlangnévtannak ez a területe folklorisztikai érdekeltsgű (a névadás külső és belső indítékai, a névhasználat közösségi-csoportos jellege stb. miatt).

A "spontán felkiáltás" mellett nyilván van hosszas töprengés, illetve tréfálkozás, vitatkozás eredményeként megszületett név is (pl. Retyi-kürtő - Pénzpatáki-barlang). De miből fakad a "spontán felkiáltás"? A spontán felkiáltással, indulattal magyarázott káromkodások esetében is megfigyelhetjük, hogy a hirtelen felkiáltás, indulatkitörés nagyon is kötött, ismert frazeológiában jelenik meg. A barlangi névadás során a "spontán felkiáltás" mögött törvényszerűségek vannak.

A barlangrésznevek természetesen földrajzi nevek; de a földrajzi nevek egyik legmozgékonyabb kategóriáját jelentik. Tulajdonképpen közel állnak a ragadványnevekhez; sajátos földrajzi ragadványnevek. A nép lelkületét, humorát eláruló nevek ritkák a nyelvtörténetben. De azért akad ilyen: Bolhás, Bolhagyomor, Anyádvalaga. Változatosabbak, humorosabbak a mai, ún. "beszélő nevek", vagyis a földrajzi ragadványnevek. Pl. kocsmanevek: Bögrecsárda, Hotel Okádó, Zöldtakony. Utcák, településrészek: Gatyaszár, Lebbencsoldal, Három Rózsa, Szalonnás város, Volt Örömház utca. Vállalatok: Babagyár (játékgár), Üvegpalota, Fehér Ház. Iskolák, kollégiumok: Érpárti Egyetem, Kancakolostor. Vagy egészen új - mozaikszavas - elnevezések: Köki (Köbánya-Kispest), Pecsá (Petőfi Csarnok).

A barlangrésznevek vázlatos bemutatása előtt néhány egyszerűbb barlangnévtani tételt fogalmazhatunk meg:

Az évről-évre újabb barlangok, barlangszakaszok fölfedezése nagy lehetőséget ad a névadásra. A névadásban pedig az antropomorfizáció (emberiesítés), a jelhagyás (itt jártam), a tulajdonlás (ez az én általam adott név, tehát az én tájam), a megjelölés-megkülönböztetés - a pontos tájékozódás, a róla való referálás érdekében (ez az objektum más, mint a többi), sőt pszichoanalitikai értelemben bizonyos defloreációs (a szűz táj meghódítása) antropológiai sajátosság nyilvánul meg. Mindez együtt, komplex módon: a fölfedezői vággyal van összhangban. Ennek okán:

I. tétel: Barlang, barlangrész nem maradhat elnevezetlen.

A földrajzi ragadványnevek keletkezésében nagy szerepet játszik a spontaneitás, a játékosság, az alkotó fantázia, az (ön)irónia, a humor.

II. tétel: A földrajzi ragadványnevekben ősi, de ma is ható névadási indítékokat, ösztönöket, formákat érhetünk tetten.

A barlangi helynevek száma, sűrűsége ugyancsak fontos jellemző:

III. tétel: Minél nagyobb, tagoltabb egy barlang, annál több barlangnév található benne.

Ennek alapján természetesen a Baradla-barlang névanyaga a leggazdagabb. Ezt követi a Béke-barlang; s a kisebb (részben feltárt) barlangok esetleg csak egy-két tucat barlangrésznévvel rendelkeznek.

IV. tétel: A barlangi helynevek többsége kicsiny és zárt közösségben használtatik; ezért a nevek könnyebben változtathatók.

A barlang leírása (tudományos publikációja), turisztikai megnyitása a barlangnevek állandósulásához vezet.

Az itt tárgyalt négy barlang története jelentősen különbözik egymástól. A legrégebbi a Baradla - lényegében mindig ismert volt; tudományos feltárásai, leírásai a XIX. század elején kezdődtek. Névanyagában tükröződik ez a történelmi múlt. A Baradla az egyetlen rendszeresen látogatható, nagy idegenforgalmat vonzó barlang: ez is nyomot hagyott a barlangneveken.

Ezzel szemben a Sátorkőpusztai-barlangot 1946-ban fedezték föl; közel negyven évig nem is látogathatták, mert zárt területen volt. Ráadásul nem is nagy barlang. Névkészlete tehát kicsiny, jelenleg is csak néhány tucat név. A Béke-barlangot 1952-ben fedezte föl Jakucs László. Mivel ez Magyarország második legnagyobb barlangja; érthető, ha névkincse is gazdag - bár teljesen más tematikájú, mint a Baradlaé - éppen újdonsága és szűkkörű látogatottsága miatt. A Pénzpataki-barlang nincs teljesen feltárva; korlátozottan sem látogatható. 9 nevet ismerünk belőle.

V. tétel: Minél régebbi és minél látogatottabb (nyilvánosabb) egy barlang, a névanyaga annál gazdagabb és változatosabb.

A Baradla-barlang esetében a névanyagban is tanulmányozhatjuk a történelmi korok lenyomatait, változásait. Egy-egy barlangrésze, képződményre sok a kettős-, sőt akár hármas névadás is.

Egy-egy barlangban, barlangterületen hasonló jellegű, egymásra vonatkoztatott nevek, névcsoportok (névbokrok) is kialakulnak. Pl. a nagy, központi csarnokot gyakran nevezik Színház-nak, Operá-nak, Cirkusz-nak. A Mátyás-hegyi-barlangban a Színház nevű terem névbokra: Erkély, Páholy, Súlygyuk, Színészbejáró. A Baradlaiban ilyen pl. a Hentesüzlet: Háj, Szalonnaoldalak, Tőke, Pacal és "sztalagmitvásárlók".

VI. tétel: Egy területen belül a névadásban hasonlósági vonzás, névcsaládosulás (névbokrosítás) alakulhat ki.

Vizsgáljuk meg ezek után a barlangi nevek szerkezetét is!

A barlangi nevek jellemző szóképzéssel rendelkeznek; nyelvtani jellemzőik nem különülnek el szemmel láthatóan az egyéb földrajzi nevéktől. De talán mégis jellemző barlanghelynévi képzőnek tarthatjuk a -da/-de képzőt. Pl. Kuszoda, Csúszda, Lemászda, Fölmászda, Nyúzda stb. A -da/-de képzőnek erre az elevenségére már föl hívtam a figyelmet (pl. Balázs 1994b: 80).

Az egyik leggyakoribb barlangihelynév-szerkezet: a birtokos szerkezet - valakinek vagy valaminek a valamije. Pl. Ádám oltára, Hannibál útja, Indiánok sátra, Misztérium dómja, Mórea hegye, Mózes oltára. A birtokos szerkezetek föltűnő gazdagsága egy névkeletkezési folyamatot is jelez: a birtokos szerkezet a metaforává alakulás egyik fokozata:

Olyan, mint a Mózes(nek az) oltára --> Mózes oltára --> *Mózesoltár

A barlangi helynevek szerkezetileg lehetnek (a) egy- és (b) többeműek. Az egyeműek egy szóból állhatnak (Tó, Kesergő, Mixer), de lehetnek összetett szavak is: Gyémántfülke, Hópalota, Nagyköves, Fenyőfa stb.

A többeműek két- (Hosszú folyosó, Meteor-ág) vagy több szóból (Aki keres, az talál) állhatnak. Ez utóbbiak "névszerűsége" korlátozott; rögzülésének esélye csekély.

R. Nagy Vera a fő barlangi területek (kő, terem, folyosó, ág-szakasz akna-kürtő, egyéb) szerint, azon belül ábécérendben sorolja föl a barlangi helyneveket. Egy névről közli hogy melyik barlangban is található (F = Ferenc-hegyi-, M = Mátyás-hegyi, Sz = Szemlő-hegyi-barlang és S = Solymári-ördöglyuk, közelebbi jellemzőt nem sorol föl), a névadás indítékát, valamint a névadás nyelvi eszközét. Pl.

Név	Barlang	Névadás indítéka	Nyelvi eszköze
Bástya	S	alaki hasonlóság	metafora
Csengő kő	F	tulajdonság, hanghatás	metonímia
Hévforráscső	F	azonosság	közvetlen megnev.
Hód lépcső	S	ismeretlen	-
Súgólyuk	M	alaki hasonlóság	metafora
Terem			
Aki keres, talál	S	fölrirat (sok járat)	hangulatfestő
Akna-terem	F	tulajdonság	közvetlen megnev.
Állatkert	F	azonosság (agyagállat)	metonímia
Bocskai-terem	F	ismeretlen	hangulatfelidéző
Földgömb-terem	M	alaki hasonlóság	metafora
Folyosó			
Baritok	F	tulajdonság	metafora
Bejárat	S	azonosság	közvetlen megnev.
Egyes	S	szükségszerűség	számjelölés
Cső	S	névadási szokás	metafora
Hatvan fokos agyaglejtő fölfelé	S	azonosság	körülírás
Ág-szakasz			
Egérfogó	M	tulajdonság	metafora
Sajt	S	alaki hasonlóság	exmetafora

Kadic-szakasz	Sz	tisztelet, emlék	közvetlen megnev.
Meteor-ág	M	emlék	közvetlen megnev.
Tűzoltó-ág	M	ismeretlen	-
Akna - kürtő			
Alvilág	F	tulajdonság	metafora
Zseb	S	ilyen alakú fogás	metonímia
Nagy travi	M	mászás mód	közvetlen megnev.
Sas kürtő	Sz	tulajdonság	közvetlen megnev.
Tornász járat	Sz	tulajdonság, információ	metafora
Egyéb			
Ásatás	S	azonosság	közvetlen megnev.
Csiga	F	ismeretlen	-
Sírgödör	M	alaki hasonlóság	metafora
Tavacska	Sz	azonosság	közvetlen megnev.
Tó	M	azonosság	közvetlen megnev.

Az első barlanghelynévi gyűjtemény szerzőjének, R. Nagy Verának nemcsak az az érdeme, hogy fölfedezte ezt az érdekes témát, hanem az is, hogy kísérletet tett a barlangi helynevek helyesírásának szabályozására. A földrajzi nevek jellege rendkívül változatos, ezért helyesírásuk bonyolult. Mivel a könyv megjelenése óta (1977) megújult a helyesírási szabályzat, néhány tételét igazítani kell. Tehát a barlangnevek helyesírásának főbb tételei:

1. Az egytagú és egyelemű neveket, alapformákat nagybetűvel írjuk: Bugyogó, Kesergő, Labirintus, Tó.
2. A többtagú és többelemű neveket (alapformákat) nagy kezdőbetűvel kezdjük: Rákóczi-akna, Óriás-termi átlépő, Hosszú-Alsó-barlang, Lócsei fehér asszony.
3. Az összeforrt, tömbösödött neveket egybeírjuk: Angyalvár, Anyósnyelv, Gyémántfülke, Nagyagyagos.
4. Kötőjellel írt barlangi nevek:
 - a) A névtestben van barlangi köznévi elem: Acheron-patak, Alabástrom-szobor, Ártézi-kút, Büdöstói-víznyelő, Orion-terem, Új-terem, Tüskéscsappkő-rengeteg.
 - b) Háromelemű nevek (ha kételemű földrajzi névhez közsói előtag, illetve földrajzi utótag járul) esetében mindhárom tag között kötőjelet használunk: Büdös-tói-víznyelő, Hosszú-Alsó-barlang, Tarpataki-vízesés, Kivétel: a különírt barlangi nevek esetében, pl. József nádor oszlopa. Vö. 5. a) pont.
 - c) A kettőnél több elemű névtestben az első tagok viszonyt jelölnek: Pettyes-Padlás hasadék.
5. Különírt barlangi nevek:

a) A névtestben nincs barlangi köznévi elem: Alsó körút, Andrássy út, Lyukas nejlonharisnya, Mérhetetlen kincs, Mozaik mennyezet, Negyvennyolcas honvédemlék, valamint Múlt ledőlt oszlopai, Aki keres, talál, Rózsa elvtárs munkanadrágja stb.

b) A barlangi köznévi elem birtokjellel van ellátva: Ádám papucs, Aprószentek kórusa, Barátság oszlopa, Kék cápák terme,

c) A kijárat, bejárat szó (jelző) áll a barlangi köznévi elem előtt: Kijárat fülke.

A barlangi helynevek "ragadványnév"-jellegük miatt nagyon sokféle tartalmi csoportba rendezhetők. Az újonnan felfedezett barlangokban kevesebb, a régebbi, látogatottabb, feltártabb, alaposan leírt barlangok esetében nagyobb, gazdagabb a névkincs (vö. V. tétel).

A Baradla egyes részeinek, ágainak, termeinek és cseppkőcsoportjainak elnevezései bizonyos fókig mindig az adott kort, annak szellemét tükrözik. Az elnevezésmódok a kor gondolkodásmódjából indulnak ki; egyúttal az ország művelődéstörténetének jellemző tükörképei. Jakucs László írja levelében: "Az első idegenvezetők évszázadokkal ezelőtt a környék parasztjai voltak. Ők a Bibliából, a népmesékből, mindennapi életükből vették a hasonlatokat, az elnevezéseket. Így nevezték el Szénaboglyá-nak, Póruházi fűcsomó-nak, Libanon-hegyé-nek, Templomi szószer-nak vagy Ledőlt orgoná-nak az egyes barlangrészeket. Az 1800-as évek első részében a klasszikus görög-római kultúrára épülő klasszicizmus volt divatban. Ekkor születtek ilyen nevek, mint Plutó orgonája vagy Plutó vára, Minerva sisakja, valamint a barlang két folyójának neve: a Styx és az Acheron. Ezután a romantika és a historizmus korában a nemzeti történelem, a középkor és az annyira kedvelt egzotikus elnevezések kora következett, pl. Petőfi koporsója, Török-fürdő, Dárius kincse vagy a Néger kunyhó a Papagáj-jal. Az 1950-es évtized elején névtisztogatási hullám volt a Baradlában. Ekkor rengeteg régi nevet átkeresztelt egy erre a célra kiküldött 'szakértőbizottság'... Ekkor születtek olyan elnevezések, mint pl. a korábbi Angyal-kórus helyett: Úttörő-kórus, az Andrássy út helyett Népköztársaság útja (a Baradlában!) vagy a Rózsa Sándor gatyája helyett: Rózsa elvtárs munkanadrágja. Ez utóbbi név azonban még ideiglenes jelleggel sem ment át a barlangi túravezetők szóhasználatába." (Jakucs László levele)

Jakucs László Szerelmes barlangjaim című könyvében ugyancsak szerepel egy hosszabb bekezdés a barlangi tulajdonnevekről: "A tulajdonneveket természetesen a látogatók találják ki a cseppkővek számára. Vannak közöttük roppant szerencsés, azaz találó elnevezések is, amelyeket mindenki azonnal elfogad, és ezek véglegesen meg is maradnak. Közéjük tartozik például a Baradlában a Sárkányfej, az Anyósok nyelve vagy a Matyórojt, de ilyen a Csillagvizsgáló, a Csipkékút és a Kínai pagoda is. Ezzel szemben sikertelen elnevezési kísérletek is születnek évről évre. Nem lettek igazán népszerűek és nem rögzödtek meg az általam hallott javaslatok közül például a Nyekergő, a Két macska egymáshoz kötözve, de a Lyukas nejlonharisnya vagy az Ormánytalan elefántbéli és a Nyers palacsinta sem. 1950-ben Közközlésügyi Minisztériumunk hivatalos bizottságot küldött ki az Aggteleki-cseppkőbarlangba, hogy tegyenek javaslatot az akkori idők szellemével összeegyeztethetetlennek vélt vallási és mitológiai eredetű nevek "haladó" átkeresztelésére. A tekintélyes beosztású "szakértőkből" álló bizottság új nevet adott hát az addigi Paradicsom-nak, az Oltár-nak, a Nagy- és Kis-templom-nak, Ádám és Éva-nak és még sok más régi névkeletű cseppkőalakzatnak. Legelgondolkoztatóbb névjelző javaslatuk mindenesetre a Rózsa Sándor gatyája nevű cseppkőre vonatkozott, amelyet a vonalasságra törekvő buzgalmában Rózsa elvtárs munkanadrágjára kereszteltek. Meg kell azonban őszintén mondanom, hogy ezt az utóbbi névcserét még a bizottság tekintélyét alátámasztó politikai nyomás súlya sem tudta igazán közkedvelté és időtállóvá tenni" (Jakucs 1993: 98).

1992 augusztusában személyes élményem volt, amikor a barlangi túravezető ezt mondta: Ennek a cseppkőnek Ülő kopasz néger a neve (az írásos anyagban nem találtam rá adatot), korábban Lenin-nek hívták (ilyen adatot sem találtam az írásos anyagban).

A leggazdagabb névkincsű Baradla-barlangban a legtöbb a görög-latin mitológiai és bibliai elnevezés: Ádám és Éva, Akherón-forrás, -patak, Aprószentek kórusa, Babel tornya, Castor és Pollux (Barátság oszlopa), Betlehem, Cupido vára, Damokles kardja, Ganymedes kútja, Jákob létrája, Lethe-kút, Mózes szobra, Pandora szelencéje, Szűz Mária a kisdeddal. Ezek a nevek egytől-egyig régiek, a klasszicizmus időszakát tükrözik.

A magyarság történetére való legtöbb utalás ugyancsak a Baradlában fedezhető föl - a romantika, a historizmus jegyei ezek: Anonymus szobra, Árpád fejedelem (Magyarok bejövetele), Dobó vára, Erzsébet királyné szobra, Kossuth szobor, Mátyás könyvtára, Rákóczi sátra, Negyvennyolcas honvédelmének, Petőfi koporsója, Széchenyi oszlopa, a magyar szentek stb. Ide sorolhatunk további magyarság jelképeket, népi elnevezéseket: Búsuló juhász, Csikóstanya, Fagyosszentek, Subás Juhász, Matyórojt.

Ezenkívül kisebb csoportot alkotnak az irodalmi emlékekre való utalások: Arany János és Toldi Miklós szobra, Lőcsei fehér asszony, valamint megmutatkozik a mesék, kalandregények hatása: Hét törpe tanyája, Indiánok sátra, Óriások terme, Robinson terme, Sárkányfej.

Egyéb metaforikus (asszociatív, ironikus, gúnyos stb.) nevek gazdag fantáziavilágra utalnak: Csipkefüggöny, Megfagyott vízesés, Pisai ferde torony, Anyósnyelv stb., valamint gyakoriak, a valóságközelibb metonimikus nevek is: Harangkő, Fejérvő.

Hiedelemet tükröző név: Fiatalság kútja (vö. a római Trevi-kút) - ez az idegenforgalom hatására alakulhatott ki.

A szocializmus negyven éve sokféle névterületen nyomot hagyott, így - különösen - a Baradla-barlang névanyagában történt "át-", később "visszakeresztelésekben" is (mint arról már Jakucs László emlékeit és adatait is idéztem). További példák: Felszabadulás-ág, Győzelem-oszlopa, Kreml tornyai, Sztálin-út.

Az e könyvben szereplő négy barlang közül a második legnagyobb a Béke-barlang. Ennek névanyaga kisebb és sokkal egységesebb, mint a Baradláé. Az ok nyilvánvaló: az üregrendszer 44 éves története, a barlang látogatóinak szűkebb köre (barlangászok, kutatók, s csak kisebb részben alkalmi turistacsoportok). Itt már nagyon kevés a bibliai utalás (Dávid és Góliát), nagyon sok viszont a metaforikus és metonimikus, tehát az asszociatív név: Cseppkőóvoda, Csukaszárító, Elefánttalp, Háromrészes cseppkő, Huzatos ferde cseppkő, Narancsuhatag.

A Sátorkőpusztai- és a Pénzpataki-barlang legtöbb neve barlangi köznévként: Ablak, Avatókő, Bebújó, Denevér alvóhely, Kiskút, Középszinti-kupola, Ferde-terem (Sb.), illetve: Háromszög, Nagy-fal, Nyúzda, Vad vizek útja (Pb.); de egy-egy fantázianév, barlangi szokás emléke ezekben is felbukkan. Pl. Disznófürdő (Sb.), Retyi-kürtő (Pb.).

Összefoglalás és kitekintés

A barlangi helynevek mint a földrajzi ragadványnevek egyik eleven, mozgékony, egyre gazdagodó csoportja a névadás ősi antropológiai örökségét hordozza magában. Egy mozzanata a mában a múltnak, vagyis az örök emberinek. Ezért további dokumentálásra, vizsgálódásra érdemesek.

Felhasznált irodalom:

- Balázs Géza, 1994a. Antropológia és nyelvészet. Kétnyelvűség, II/4--5. 1--13.
Balázs Géza, 1994b. A Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang nevei. Névtani Értesítő, 16: 79--81.
Dénes György, 1971. Tíznyelvű szpeleológiai szakszótár készül. Karszt és Barlang, II/88.
Dénes György et al., 1973. Multilingual glossary of karst and speleological terminology. International Speleological Union, Wien, Lisboa etc. 1973.
Dénes György, 1979. Mi a zomboly, és honnan ered ez a szó? 177--184. VMTE Évkönyve, Budapest
Dénes György, 1980. A barlangkutatás és a nyelvtudomány. 56--59. In: 70 éves a szervezett magyar karszt- és barlangkutatás. 1910--1990. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társaság, Budapest
Dudich Endre, 1932. Az Aggteleki Cseppkőbarlang és környéke. Népszerű Természettudományi Könyvtár 12. Királyi Természettudományi Társulat (Budapest)
FNESz. I. Kiss Lajos
Jakucs László, 1952. Aggteleki cseppkőbarlang. Művelt Nép (Budapest)
Jakucs László, 1953. Békebarlang felfedezése. Művelt Nép, Budapest
Jakucs László, 1957. Aggtelek és vidéke. Sport Kiadó, Budapest (2. átd. és bőv. kiadás, 1961; 3. átd. és bőv. kiadás 1975.)
Jakucs László, 1993. Szerelmes barlangjaim. Akadémiai, Budapest
Jakucs László, 1995, 1996. Levelek Balázs Gézához.
Kadic Ottokár, 1913. A barlangok elnevezéséről. Barlangkutatás I/4. 163--6.
Kiss Lajos, 1988. Földrajzi nevek etimológiai szótára. I--II. Negyedik, bővített kiadás. Akadémiai, Budapest
Nagy Vera, R., 1977. Helynévvizsgálat négy budai barlangban. Magyar Névtani Dolgozatok, 5. ELTE, Budapest
Strömpl Gábor, 1914. A barlangok nomenklatúrája és terminológiája. Barlangkutatás II/2. 65--76.
TESZ 1967--1976. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I--III. Főszerkesztő: Benkő Loránd. Akadémiai, Budapest

Jegyzet:

Ez a tanulmány megjelent a Névtani Értesítő 18. kötetében. (Budapest, 1996. 63--74.)

Lieber Tamás

A dorogi Sátorkőpusztai-barlang

Azt a tényt, hogy a Doroggal határos mészkősziklák barlangokat, sőt nem is akármilyeneket rejtnek magukban, sokáig titok övezte.

Azonban a XX. század derekára, a II. világháború végeztével itt is megnyíltak a lehetőségek.

"A magyar barlangkutatás felszabadulás utáni első figyelemre méltó eredménye a Dorog melletti Strázsa-hegyben képződött Sátorkőpusztai-gipszbarlang tudományos fölfedezése és feldolgozása lett" - olvashatjuk a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 1980-ban megjelent egyik kiadványában (noha a fogalmak napjainkra kissé átértékelődtek, ez a tény azonban így is óriási jelentőségű maradt). Abban az időben a hévizes barlangok típusos példajaként emlegették, és annak prototípusát jelentette még jóval később is, mikor számtalan tényező már végérvényesen eldöntötte sorsát.

A Sátorkőpusztai-barlangot 1944-ben fedezte fel Várhidi Rezső és Károly, akik az akkor már felhagyott mészkőbányában egy piciny nyílásra lettek figyelmesek. A nyíláson bebújva egy kisebb terembe érkeztek, innen azonban felszerelések és ismeretek hiányában nem mertek beljebb menni. Segítségét az akkori Állami Földtani Intézettől kértek, az általuk barlangnak hitt üreg bejárásához. Elsőként - 1946-ban - Jakucs László egyetemi hallgató vállalkozott erre a feladatra, akit Venkovits István - a Földtani Intézet helyettes igazgatója - és Nickl Matild követett.

Még ugyanebben az évben feltárult Magyarország és túlzás nélkül állítható, hogy egyben a világ egyik legérdekesebb és legpompásabb üregrendszere. 1946-ban készült el a még ma is hiteles kartográfia a barlangról, amely 46 méteres mélységet és 286 méteres hosszúságot jelöl. A térképet Jakucs László és Venkovits István készítette.

A barlangot utóvulkáni tevékenységek - hévforrások képezték mintegy másfélmillió évvel ezelőtt. A mélyből feltörő melegvizek kénsavtartalmának, agresszív oldómunkájának köszönhetően függőleges járatok és csodálatos képződmények születtek. A 225 millió éves Dachsteini triász mészkő fantasztikus formagazdagságban rejtja a gömbfülkék, aragonit-és gipszkristályok különböző módosulatait.

Sajnos az üregrendszert érő folyamatos atrocitások következményeként a barlangot nagymértékű pusztulás érte, aminek eredménye a képződmények eltűnése, megsemmisülése, illetve megrongálódása lett.

A barlang környéke 1956-ig magyar katonai terület volt, ezután pedig a szovjet alakulatok telepedtek le egészen 1990-ig.

Számtalan szomorú esemény fűződik a katonák ittlétéhez, pl. aknarobbantás a barlangban, képződmények kihordása körletek dekorálására stb.

Ugyanakkor az üregrendszer már 1951-től védett lett. A nyolcvanas évek felmérései megállapították, hogy mintegy 40 év távlatában a barlang 70%-os esztétikai és 50%-os tudományos pusztulást szenvedett.

A barlangot gondozó és kutató csoportok mindezek ellenére mindent megtettek és megtesznek, hogy a méltán népszerű földtani képződmény a maximális védelmet élvezze, látogatói még ma is csodálattal adózzanak a természetnek e nagyszerű alkotásáért.

Az első szervezett barlangkutató csoport Benedek Endrének a dorogi Bányaműszaki Felügyelőség főmérnökének vezetésével 1958 novemberében alakult, a dorogi Tájmúzeum szakköréeként. A társaság Kadic Ottokár nevét vette fel. Az érdembeli feltárások 1959 tavaszától kezdődtek a szomszédos Strázsa-barlangnál. A kutatók a hatvanas évek elején jutottak be ennek a barlangnak a főágába.

A Kadic-csoport 1988-ban megszűnt, de egy éven belül új társaság alakult, amely Benedek Endre nevét viseli napjainkban is. Ennek az egyesületnek a kezdeményezésére a barlangot 1993-ban turisztikai-idegenforgalmi jelzővel látták el, 1995-ben pedig környékét nyilvánították természetvédelmi területté.

A barlangban található elnevezések története viszonylag könnyen követhető, hiszen "mindössze 50 év" távlatában kell kutakodnunk.

Bizonyos elnevezések már háromszor is átkeresztelődtek, némelyek viszont hűen őrzik a felfedezés ihletét. A dolog pikantériája, hogy gyűjtőmunkámmal kapcsolatban olyan - korábban mindennapos elnevezések kerültek ismét napvilágra - amelyek manapság csaknem teljesen elfelejtődtek, így akaratlanul is a mi meggyőződésünk és képzelőerőnk szolgált a névadás legfrissebb indítékául.

A barlang kutatói 68 elnevezést ismernek, melyek között néhány mesterséges létesítménynév és felszíni képződménynév is található. Természetesen ez utóbbiak ma is használatosak, egyrészt a tájékozódást segítik, ugyanakkor viszonyítási pontok is egyben.

Előljáróban utalok Balázs Gézának a Névtani Értesítő 1994-ben megjelent 16. számának 79--81. oldalán található munkájára (A Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang nevei) mely 24 névadatot részletesen tartalmaz. (Vö. 11/79--81.) Ez a tanulmány jelentette egyébként mostani munkánk kiindulópontját. Azóta rengeteg információval növekedett kelléktárunk, így most a kiegészített és immáron teljes változatot közöljük.

Balázs Géza--Lieber Tamás--Varga Ferenc

Négy barlang névanyaga

(A névcikkekben található rövidítések, jelzések feloldását a Jelek című fejezetben találhatják meg!)

A Sátorkőpusztai-barlang névanyaga

Ablak: Az eredeti bejárati nyílás; ma már nem létezik. - B. A.

Angyalszáj I. Tündérkapu. - V. L.

Avatókő: Az újonc barlangászok felavatásakor használt kőlap a Benedek Endre-teremben. - L. T.

Avatópad: Mesterséges létesítmény (fapad). Az újonc barlangászok avatásakor használták, amelyre az avatandó személy rátámaszkodott, a többiek pedig a fenekére ütöttek. - L. T.

Ádám és Éva I. Fatörzsek. - B. A.

Álfenék: A barlang jelenleg feltárt legmélyebb pontjának, a Benedek-teremnek aljzata, alatta betemetett barlangrész - a Kadicszakasz - van. - B. A.

Barlang szíve: Szív alakú átjáró a barlang középszintjén. - L. T.

Bebújó: Piciny nyílás, melyen át a Nagykútba lehet bejutni. - B. A.

Bejárati-terem I. Fogadó-terem. - B. A.

Benedek Endre-terem (Nagyterem): A barlang jelenleg feltárt legmélyebben fekvő és legnagyobb kiterjedésű terme. - L. T.

Bivak kupola I. Kőd-terem. - B. A.

Bolháslyuk (Rókalyuk): A bejárati ajtótól jobbra lévő, felszínre nyíló gömbfülke, ahol régen rókák tanyáztak és ebből adódóan rengeteg volt itt a bolha. A Bolháslyuk elnevezés maradt meg a szóhasználatban. A barlang egyik korábbi bejárata volt. Mesterségesen lett beomlasztva. - B. A.

Denevér alvóhely (Felső kupola): - Gömbfülkében végződő kürtő, a denevérek kedvelt tartózkodási helye a Fogadó-terem fölött. - L. T.

Denevér kijáró: A Denevér alvóhelyből nyíló kicsiny nyílás, melyen át a denevérek éjszakánként kirepülnek. - L. T.

Disznófürdő: A Benedek Endre-teremben található barlangász-avatóhely. Az egyébként poros fülkébe bemászó újonc után vizet locsoltak, aki ezáltal sáros lett és a disznóhoz vált hasonlatossá. - L. T.

Elesett harcos I. Kereszteslovag. - B. A.

Emléktábla: A Benedek Endre-teremben lévő vörösmárványból készült kőlap az alábbi szövegezéssel: "Benedek Endre 1912-1987 bányafőmérnök emlékére állította a Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédő Csoport. 1992.V.10." - L. T.

Erkély: A Benedek Endre-teremben lévő magaslat, melyről kilátás nyílik felülről a teremre. - L. T.

Fatörzsek (Ádám és Éva vagy Milói vénusz): Gipszoszlopok a Benedek Endre-teremben. A barlang részben ezeknek a képződményeinek köszönheti világhírnevét, melyből valaha állítólag 18 db létezett, mára azonban 3 db maradt. Ezáltal is jól követhető tehát a barlang pusztulása. - L. T.

Felső kupola I. Denevér alvóhely. - B. A.

Ferde-terem: (Kővirágok-terme) Lejtős terem a barlang középszintjén a Nagykút felett. - L. T.

Fogadó-terem (Pihenő vagy Bejárati-terem): A barlang bejárata mögött lévő terem, ahol átöltözni, étkezni, aludni lehet. Mesterségesen lett kialakítva. Innen indul a barlangtúra is. - L. T.

Forrás: Természetes csurgó a Benedek Endre-terem legmélyebb pontján, vize a felszíni csapadékhozamból származik. - L. T.

Gipszcsoda: A Benedek Endre-terem része, csodálatos gipsz képződményekkel. - B. A.

Gipszfülke: Gipszszel kitöltött kicsi termecske a Disznófürdő előtt. - L. T.

Hátsó-terem: A Benedek Endre-terem hátulsó, eldugott része, ahol folyamatos vízbefolyás észlelhető. - B. A.

Hókunyhó: A Benedek Endre-teremben, mesterségesen összerakott gipszkunyhó, melyet reflektorral szoktak átvilágítani a látogatók csodálkozására. - L. T.

Kacsa: Kacsafej formájú kimaródás (negatív forma) a barlang középszintjén, melynek "csőrébe" kapaszkodva lehet a Ferde-terembe jutni. - L. T.

Kadic-szakasz: Eltemetett barlangrész a Forrás alatt. - L. T.

Kalcitos: Kalcitban gazdag üreg a Disznófürdő felett a Benedek Endre-teremben. - B. A.

Kapu: A Benedek Endre-teremben lévő gipszoszlopok közötti átjáró. - B. A.

Karfiolfal: A Ferde-teremben lévő aragonitfal, mely a formája miatt karfiolra emlékeztet. - B. A.

Keresztes kupola: A Ferde-teremből nyíló hatalmas gömbfülke a Kereszteslovag képződménye fölött. - B. A.

Kereszteslovag (Elesett harcos): Fantázianév egy Ferde-termi aragonit képződményről. - B. A.

Kerülőág: a főág kerülő járata a Kacsa képződménye fölött. - B. A.

Kidöntött fatörzs: Eldöntött gipszoszlop a Hókunyhó mellett a Benedek Endre-teremben. - L. T.

Kiskút: A függőleges főág kezdete. - B. A.

Köd-terem (Bivak kupola vagy Pelés): Nevét a porladó mészkőről kapta. A barlang legszabályosabb gömbfülkéje, gömbüstje, amely régebben alvóhelyként (Bivak) szolgált a lent dolgozó barlangászok és a téli álmat alvó pelék számára. - L. T.

Kővirágok: Gipsztűk a Benedek Endre-teremben. - B. A.

Kővirágok-terme I. Ferde-terem. - B. A.

Középszint: Összefoglaló név, elhelyezkedését tekintve a barlang középső szintje, ahol sok képződmény, terem található. - L. T.

Középszinti kupola: Gömbfülke a Travi és a Kerülőág kezdete fölött. - B. A.

Kristály-terem: Szűk bejáratú termecske a középszinten, a Köd-terem alatt. Szűk bejárata megvédte szép képződményeit a pusztulástól. - L. T.

Leánykarzat I. Oszlopcsarnok. - B. A.

Lejáró: A Fogadó-teremből nyíló főág kezdeti, még vízszintes szakasza. - B. A.

Milói vénusz I. Fatörzsek. - B. A.

Nagyfal: 35 méteres, mászóutakkal kiépített sziklafal a barlang előtt.
- L. T.

Nagy kupola: A Benedek Endre-teremben lévő, gömbfülkében végződő kürtő. - B. A.

Nagykút: A Ferde-teremből nyíló akna a Nagylétra fölött. - B. A.

Nagylétra: A barlangban elhelyezett 4 vaslétra egyike. Hossza 10 m. A Nagykútból indul és a Benedek Endre-teremben végződik. - L. T.

Nagyterem I. Benedek Endre-terem. - L. T.

Narancsfülke: Vasoxidos elszíneződéséről kapta nevét ez a piciny üreg a Benedek Endre-teremben. - B. A.

Oszlopcsarnok (Leánykarzat): A Benedek Endre-terem kezdeti szakasza a Nagylétra mögött. Aragonitoszlopok találhatóak itt. Valamikor a barlangászlányok kedvelt tartózkodási helye volt. - L. T.

Pásztorbot: Csavart formájú - néhány cm hosszúságú gipszkristály a Benedek Endre-teremben. - L. T.

Pelés I. Köd-terem. - B. A.

Pihenő I. Fogadó-terem. - B. A.

Rák ollója: A Benedek Endre-teremben lévő gipszoszlopok egyikének a rák ollójához hasonlatos része. - B. A.

Rókalyuk I. Bolháslyuk. - B. A.

"S" folyosó: Kanyargós folyosó a középszinten. - L. T.

Sátorkő: Kősátorként kimagasló sziklaboltozat a Nagy Strázsa-hegyen. - L. T.

Spejz: A Nagykútban lévő fülke. A Nagylétra tetejénél várakozó vendégeket ide "spejzolják". - L. T.

Terasz: A barlang bejárata fölött a szabadban lévő gömbfülkesor, ahonnan csodálatos panoráma. - L. T.

Tölcsér: A Kerülő szűk, átjárható nyílásba torkolló végződése a Nagykút fölött. - L. T.

Travi: A Kacsa képződménye fölötti 2 m-es függőleges kiterjedésű szakasz, ahol traverzálva (a barlangjáró hátával és lábával a két szemközti fal között, ellentétes irányú nyomóerőt kifejtve tarja meg magát) lehet közlekedni. - B. A.

Tündérkapu (Angyalszáj): A Strázsa-barlang bejárati szádája, sziklakapuja. - V. L.

Viharfelhők: Fantáziánév a Ferde-teremből, nyíló Nagykútban lévő borsókőszerű aragonit képződményekről. - B. A.

Vívótör: Jakucs László által a korabeli leírásokban említett 70 cm hosszúságú gipsz képződmény. Sajnos nem maradt fenn - L. T.

AZ AGGTELEKI BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

Az Aggteleki-cseppkőbarlang, vagy ahogyan a vidék népe nevezi: a Baradla-barlang Magyarország legnagyobb és leglátványosabb barlangrendszere. A barlang egy része Szlovákiába is átnyúlik, ahol a kb. 5 km -es szakaszt Domica-barlangnak, a kettőt együtt pedig Baradla - Domica -barlangrendszernek neveznek. A Baradla járatainak eddig feltérképezett hosszúsága ugyan "csak" 25 km, s így a barlangok hivatalos hosszúsági ranglistáján ma már több külföldi barlang is megelőzi. Rendkívüli üregméretei és páratlan gazdagságú színes cseppkővilága alapján azonban mégis az egész Föld egyik legnevezetesebb barlangjának számít. Számos sziklacsarnok mennyezetmagassága az 50 métert is megközelíti, illetve több olyan terme is van, amelyek 200 méternél is hosszabbak. Nagy templomokat és tornyokat, 15 - 18 emeletes lakóháztömböket lehetne boltozata alatt elrejtetni. A legnagyobb légtartalmú baradlai termek közül érdemes kiemelni a 800 ezer köbméteres "Libanon-csarnok" -ot és a kb. 440 ezer köbméteres jósvafői "Óriások-termé"-t. Az előbbiben egyidejűleg kb. 60 ezer, az utóbbiban pedig kb. 56 ezer ember részére lehetne kényelmes ülőhelyet kiképezni. Az Óriások-termének a körbesétálása még megállások nélkül is negyedórát vesz igénybe. Annyi vörös színű, rózsaszín és narancssárga kristályos cseppkőképződmény pedig, mint a Baradlából, tudomásunk szerint egyetlen más barlangból sem ismert. A Baradla-barlang három szintből, alsó-, középső-, és felső-barlangból áll. Az alsó szakasz is két külön részt Hosszú- és Rövid-alsó-barlangot képez, melyek nagyrészt vízalatti járatokból, szifonokból állnak. A turista szakasz a barlang tulajdonképpeni középszintje.

A Baradlát sohasem kellett mesterséges kutatások segítségével feltárni, s így felfedezni. Bejárata, amelyet már az ősember is ismert, a régi idők óta utat nyitott a hosszú földalatti folyosók felé. Csupán be kellett járni és megismerni a barlangot. Hogy pedig a teljes feltárása ennek ellenére is szinte napjainkig tart, a barlangrendszer rendkívüli mérete az oka. Ha ugyanis a már ismert valamennyi barlangrészt maradéktalanul be akarjuk járni, a közlekedést könnyítő és gyorsító fő-ági utak ellenére is, legalább öt teljes napra van szükségünk.

A Baradla-barlang névanyagának gyűjtésénél bizony nem volt könnyű dolgunk. Míg a kötetben található másik 3 barlang esetében maguk a felfedezők személyesen voltak segítségünkre, ez a Baradla-esetében nem mondható el. Így a névadási indítékot nem közvetlenül, hanem kizárólag a korabeli dokumentumok "átrágása", valamint szájhagyomány útján sikerült nem teljes egészében felderítenünk. Itt szeretnénk köszönetet mondani Baross Gábornak és Salamon Gábornak az Aggteleki Nemzeti Park egykori ill. jelenlegi igazgatójának, Kövesdi Jánosnak a nemzeti park munkatársának, valamint Bódis Ferenc és Pecze Imre túravezetőknek az önzetlen segítségükért. Valószínűleg a névadat-tár sem teljes, hiszen rengeteg elnevezés elfelejtődött már, vagy átkeresztelődött. Bizonyára vannak olyan nevek is, amelyek kizárólag a barlangkutatók számára ismertek, a köztudatban pedig nem gyökereztek meg. A feltüntetett nevek közül sok olyan található, amely napjainkban már nem használatos. Hogy mégis megemlíttük őket, az elsősorban a nyelvi emlékek, korabeli névadási indítékok megismertetése céljából történt. Első ismert dokumentum a Baradla-barlangról 1742 -ből való; Bél Mátyás hatalmas latin nyelvű műve, a *Notitia Hungariae novae historico geographico*.

A Baradla-barlang névanyaga

Ábel koporsója: A Paradicsom-ág része. 3/107

Acheron-forrás l. Akherón-forrás

Acheron (-patak) l. Akherón

Ádám és Éva: A Paradicsom-ág része. (1950-ben új nevet akartak neki adni.) 1/18, 3/107, 7/98

Ádám papucs: A Paradicsom-ág része. 3/107

Aggteleki-barlang l. Baradla

Aggtelek-Jósvafői-cseppkőbarlang l. Baradla

Ágyúcsövek l. Bástya az Ágyúcsövekkel

Akherón-forrás (Acheron-forrás): Nagy, fekete, kormos mennyezetű és talajú sziklaüreg. Benne pillanthatjuk meg először a barlangban az Acheront. A Csontházból kiépítetlen úton, boltozatos kapualagúton juthatunk át az ~hoz. 5a/235 vö. Akherón, Styx

Akherón (Acheron-patak): 57 m-en jelenik meg, 300 m-en egyesül a Styxszel. Raisz Keresztély névadása. M.: Akherón: Az Alvilág határfolyója a görög mitológiában. 3/58 vö. Styx

Alabástrom-szobor (Mikulás): Állócseppkő a jósvafői barlangszakaszban (4980 m). M.: alabástrom: fehér színű, márványszerűen áttetsző kristályos gipsz. 3/40 vö. Polip az Alabástromszoborral

Alabástrom-torony: 1/54

Almafa: A Paradicsom része. 1/18

Almáriom: 1/43

Almássy-émlék: Almássy József Gömör megyei főispán 1825-ben történt beiktatását örökíti meg. Felirata: "Spelunca Baradla suo quoque litat seniori Josepho Almassi" (1150 m). 3/98, 5a/256

Alsó-barlang: A Baradla alatt mintegy 40 m-rel mélyebben kifejlődött, legmélyebb vizes barlangemeleti járatok összefoglaló neve. Két nagy - egymással nem összefüggő - része van, a Hosszú-Alsó-barlang (lásd ott) és a Rövid-Alsó-barlang (lásd ott). Az Alsó-barlang a terület legújabbban felfedezett, immár hatodik barlangrendszere. Vízrajzilag a Baradla része, annak ma is a vizét vezető aktív barlangjárata. A Baradla folyóival számos barlangi víznyelő köti össze. 5a/135, 7/74

Andrássy út: (3980 m) 3/102. M.: Az Andrássy út nevezéktani kálváriája - hasonlóan a budapesti Andrássy útéhoz - prototípusa lehet a politikai indíttatású át- és átkereszteléseknek. Dudichnál (1932) még Andrássy-útként szerepel (3/102). Az 1950-es évek elején lezajlott nagy "névátigazítás" során kapta a Sztálin-út nevet. Jakucs László 1952-ben megjelent Aggteleki cseppkőbarlang című könyvében már úgy jelenik meg (4/23). A politikai dresszúra nyomásának lazulásával azonban az elnevezés tovább változott. 1957-ben az Aggtelek útikalauz I. kiadásában Jakucs László már nem volt hajlandó leírni a Sztálin-út nevet, ezért a helynek új nevet adott: Bökkenő (5a/259). A Bökkenő, amely Jakucs fricskája volt, még az útikalauz II. kiadásában is él (5b/130), sőt az 1975-ben megjelent III. kiadás is tartalmazza ezt a nevet (5c/130). Ideje lenne már Andrássy útra visszakeresztelni!

Angyalvár: (5090 m) 3/103

Anonymus szobra (Siránkozó Niobé): 2910 m-re található. Korábban Siránkozó Niobe-nak nevezték, mert áprilisban és májusban állandóan bőségesen hull rá a boltozatról a víz. 3/100 Dudich mérései szerint naponta 173 l víz is csepeg rá esős időben. 5a/258

Anya gyermekével: Az Óriások-termé-ben a Női lovasszobor közelében. 5a/250

Anyósnyelv (Anyósok nyelve): Hatalmas, simára mosott mészkőtömb. A Denevér-ág nagy cseppköves termében a mennyezeten egy sziklarésbe beszorulva látható. Az Anyósnyelv népszerű és elég gyakori elnevezés a barlangokban. A Baradlában előfordul a Retek-ágban is (5a/263), de a Béke-barlangnak is nevezetes cseppkőképződménye (lásd a Békebarlang felfedezése című könyv 42. oldalán). Feltételezhető, hogy e névadások a különböző barlangkutató urak azonos jellegű élettapasztalataiból fakadnak. 5a/242, 7/98

Anyósok nyelve I. Anyósnyelv

Apolló szálája I. Apolló terme

Apolló terme (Apolló szálája): (5060 m) 1/56, 3/103

Apró Szentek Csepegő-kőoszlopa I. Aprószentek kórusa

Aprószentek kórusa (Apró Szentek Csepegő-kőoszlopa): (300 m) 1/17, 3/96

Aradi tizenhárom (Tizenhárom aradi vértanú): Az Oszlopok csarnokában a betonozott út jobb oldalán emelkedik az ~ emlékoszlopsora. Az egyik felett sisakra emlékeztető formát világít meg a reflektor. A Paradicsom-ág része. 3/107, 5a/239

Arany-gilisztalyuk (vagy: Aranygiliszta-lyuk): Az Arany utca 100 m-es szűk járata. 7/263

Arany János és Toldi Miklós szobra: (4500--4600 m) 3/102, 5a/259

Arany utca (Aranyút): 85 m-es oldalág (5250 m). Nevét a járat sárgás agyag-kitöltéséről kapta. Talaját cseppkőmedencék borítják. Ennek végéből indul az Arany-gilisztalyuk. 1/57, 5a/88, 7/258 l. még Koponyatörő

Ararat: Vass Imre névadása. 3/58

Árpád fejedelem (vö. Magyarok-bejövetele)

Árpád sisakja: (4220 m) 3/102, 5a/259

Ártézi-kút: 5a/259

Árva-vára (A Kreml tornyai): (3831 m) 3/101, 4/23, 5a/259

Atlasz: A Pokol képződménye. M.: A Földet tartó óriás lény. 3/106

Atlasz-oszlop: A Kaffka-terem legszebb képződménye. 5a/247

Bábalyuk-víznyelő: A hozzátartozó barlangi ágat még nem ismerjük (1957). Vagy a Róka-barlang feltáratlan folytatásának, vagy közvetlenül a Hosszú- Alsó-barlangnak a víznyelője. 5a/84

Bábel tornya: Az Oszlopok-csarnokában álló hatalmas cseppkő. 3/18, 4/25

Bagolyvár: A Fekete-teremben a bejáratától balra húzódó sötét cseppkőoszlop-tömeg. 5a/238

Bálvány Nagy Oszlopa l. Nagy Bálványoszlop

Baradla (-barlang) (Aggteleki-barlang, Aggteleki-cseppkőbarlang, Aggtelek-Jósvafői cseppkőbarlang): 3/57, 5a/69, 9/88 vö. Vén-Baradla

A Baradla-barlang neve nagyon régi keletű. Maga a tulajdonnév, amely egyben az aggteleki ősi bejárat nyílás sziklahegynek is a neve, valószínűleg szlovák eredetű. A szlovák nyelven ugyanis a "bradlo" (többes számban "bradla") szó sziklaszirtet, meredek sziklás hegyet jelent. Ez földrajzi névként Szlovákiában több helyen is előfordul. Nyilvánvaló, hogy a bradlo szóból lett Baradla titulus eredetileg Aggteleken is a messziről szembeszökő sziklaszirtet, a Baradla-tetőt jelölte, és arról szált át a tövében nyíló barlangra.

Barátság Oszlopa (Castor és Pollux): (3415 m) 1/51, 3/101, 5a/259. M.: A rómaiaknál Castor és Pollux, a görögöknél Kasztór és Polüdeukész közös néven a dioszkuroszok. Castor kiváló kocsiversenyző és lóbetörő, Pollux ökölvívó volt; ők a hajósok és versenyzők védnökei, akik kivezetik a hajót a viharból, kedvező szelet, csillagos eget adnak a hozzájuk fohászolóknak. A két ifjú anyira szerette egymást, hogy még a halhatatlanságot, illetve a halált is megosztották; naponta cserélik az Alvilágot az isteni léttel, csak hogy együtt maradhassanak.

Barlang fejedelme: (770 m) 3/97

Barlangi-tó (Csónakázó-tó): Mesterségesen, gát segítségével kialakított vízfelület, mely csónakázásra is lehetőséget adott. A 90-es évek elején egy medertisztítás során, véletlenszerűen több víznyelőt is megbontottak, így a víz teljesen eltűnt. Napjainkban a nagyobb esőzéskor, valamint hóolvadáskor találkozhatunk időszakos "tavacskákkal". (400-500 m). 4/21

Barlang ôre: (4762 m) 3/103

Bástya: Cseppkô a Kaffka-teremben. 4/24

Bástya az Ágyúcsövekkel: Cseppkô az Óriások termében. (5900--6000 m) 4/24

Béke-oszlop: Cseppkô az Óriások termében (5900--6000 m). 4/24

Betlehem: (2590 m) 3/100

Bodon vára: 1/54

Bokor emlékoszlopa: 3/105

Borjúfóka: (1740 m) 3/99, 5/257, 7/289

Bökkenô: (3900--4000 m) 5a/259 Vö. Andrássy út

Brillantos kementze: 1/54

Búboskemenca: A Kaffka-terem lépcsôsorának tetején álló hatalmas sztalagmit. 5a/247

Budai-alagút (Budai-nagyalagút): Kb. 20--25 m- magas eróziós folyosózakasz, melyben a különböző régi patakszintek vízei által kivájt mintegy 7 jól felismerhető sziklaszínlô van (-- Hét törpe tanyája). (2570 m). 3/100, 5a/258

Bugyogó: (3352 m) 3/101, 5a/259

Búsuló juhász: Cseppkô az Óriások termében (5900--6000 m). 4/24

Buzogány: (3800--3900 m) 5a/259, 7/53

Büdöstói-ág (Paradicsom-ág): Régi hiedelem szerint a Styx a Hosszúszó nevű község (Szlovákia) határában lévő ún. Büdöstóból ered. A barlang leginkább cseppköves szakaszai vannak itt. Vízfolyása nincs. 3/82

Büdöstói-víznyelô: A domicai Büdöstói-ág víznyelôje. 5a/84

Castor és Pollux I. Barátság oszlopa

Cédrusfák I. Libanoni cédrusok

Cerberus, Czerberus I. Madárijesztô

Cifra zsidóoltár: Csokonai Vitéz Mihály 1801. július 5-én látogatta meg a barlangot. Az elnevezés tőle származik. 5c/84

Corpus juris: 3/98

Cupido vára (Kupidó vára, Csipkevár): (3200 m) 1/49, 3/101, 4/23, 5a/258

Cseppkőkápolna: A hozzájutás nehézsége miatt általában nem keresik föl a látogatók (98 m). 5a/88, 5a/254

Cseppkőország határa: A Pokol része. Innen a jósvafői kijáratig már nincs cseppkőképződmény. 3/106

Cseppkőország határköve: Egy vastag sztalagmit a Baradla jósvafői ágában. 5a/246

Cseppkőtemető: Az Úttörőkórus után jobbra található "romos" cseppkővek. 5a/240

Cseppkőurna: A Matyórojjal szemközti barlangoldal lejtőjén, 2400-2500 m között található. Jakucs László 1959-ben két kisgyermek megpörkölt csontmaradványait fedezte fel itt. 5c/161, 7/275

Cseppkővár (Vajdahunyad vára): Víznyelő, amelyben kis vízhozam esetén a Retekág patakja eltűnik. A Papagáj után 4052 m-re. 3/102, 4/23, 5a/259

Csikóstanya (Csikóstanya-pihenőhely): Pihenőhely a hosszútúra útvonalán. 2100--2200 m-nél, illetve 2600 m-nél található. 3/99, 5a/258, 7/118, 293

Csillagvizsgáló (Győzelem oszlopa): Sokáig a Föld legnagyobb cseppkővének ismertük (a nemzetközi szakirodalom is). A XX. század második felében azonban több helyen is találtak már magasabb állócseppkőveket (sztalagmitokat). Pl. Szlovákiában a Rozsnyó melletti Krasznahorka-barlangban felfedeztek egy 33 m magasságút. Szemben a Csillagvizsgáló 25 méteres magasságával, 911 ezer kg-os súlyával, 8 m-es alapátmérőjével, 400 köbméter űrtartalmával. Tudomásunk szerint ma a Föld legmagasabb cseppkőve Kubában, a Cueva St. Martino-barlangban van (67 m). Mindez természetesen nem csorbítja a "mi" Csillagvizsgálónk grandiozitásának látványosságát. (5291 m). 3/60, 4/23, 5a/255, 7/98

Csipkefüggöny: (3000--3100 m) 3/101, 5a/258

Csipkepamlag (Szultán pamlaga, Szultán pamlága): "Recés" szélű mésztufa cseppkő, amelyen esős időszakban víz szivárog le (2100 m). 1/45, 3/87, 4/22, 5a/258, 7/264

Csipkékút (Csipkés-kút): Kalcitmedence. Lapos, felfordított tányérra emlékeztető, hófehér recés cseppkőből álló képződmény, melyről a legszárazabb időben is csorog a víz. Nyári vízhozama eléri naponta a 160 litert. A barlang egyik legállandóbb csepegőhelye. 3/104, 5a/254, 7/98, 295

Csipkevár I. Cupido vára

Csiszolt-oszlop (Ôskohó): A Hangverseny-teremben lévő cseppkőképződmények a másodlagos vízdőlés nyomait mutatják. 5a/251

Csodák-terme: A Retekág végső szakaszának cseppkődús terme. 4/26

Csonakázó-tó l. Barlangi-tó

Csontház (korábban: Mausoleum, Mausóleum): Barlangi agyaggal, kötörmelékkal erősen feltöltött nagykiterjedésű csarnok. Már Raisz Keresztély megemlíti, hogy abban a barlangszakaszban, ahol az Acheron-patak vize megjelenik, emberi csontvázak találhatók, és ezért adta ennek a helynek a - nevet. Raisz úgy vélte, hogy vagy a tatárjárás, vagy pedig egy rablóbanda áldozatai fekszenek itt. Tudományos ásatások 1876--77-ben folytak itt. A több ezerre tehető cseréptöredékeken, konyhahulladékon és emberi csontokon kívül előkerült 61 db pattintott kőnek vélt tárgy. A felszínre került 13 teljes csontváz mellett magvakat is találtak. Az ásatás eredményét Nyáry Jenő: Az aggteleki barlang, mint őskori temető című könyvében publikálta. - Mai nevét Vass Imrétől a 13 teljes épségben, zsugorítottan eltemetett csontvázzamaradványról és kősírról nyerte. Talaja erősen fekete (177 m). 1/11, 40, 3/58, 5a/88, 89 234

Damokles kardja: Fügőcseppkő (3500--3600 m). 3/85, 5a/259

Dante pokla: Szakadék, amelynek mélyén a Styx folyik (1500 m). 3/85, 5a/257

Dárius kincse (Mérhetetlen kincs): (3095 m) 3/108, 4/23, 5a/258

Delfinfej l. Sárkányfej

Delphi templom: A Paradicsom-ág része. 3/108

Denevérág: A Denevér-barlang kezdete. 4/25

Denevérági-kijárat: 7/120

Denevér-barlang (Denevérág): A kb. 300 m hosszú barlangjárat 221 m-en, a Nagytemplomból balra nyílik, a Denevérágtól a Fekete-teremig húzódik. Vízfolyása nincs, csepegővize kevés. Valamikor rengeteg denevér tanyázott itt, nagy mennyiségű guanó található a talajon. 3/57, 80, 4/25, 5a/88

Denevér csontváz: Becseppkövesedett denevér csontváz az Alabástrom-szobor tövében, a jósvafői-szakaszban.

Dessewffy-kút: Cseppkőmedence. 3/45

Dessewffy útja: (1277 m) 3/98

Diadémfésű: 1/27

Diana temploma: (1120 m) 3/98

Díszterem: A Felszabadulás-ágban (5000-5100 m). 5a/260

Divald oszlopa és műterme: 3/102

Dobó vára: (3800-3900 m). 3/102, 5a/259

Domica: Jan Majko által 1926. őszén felfedezett barlangi ág, a Baradla szlovákiai szakasza. 5a/81

Drapéria: A Kaffka-terem után a Zápfog felett található. 4/24

Egri Minaret (Minaret): A Szomorúfűz melletti karcsú cseppkő. 3/99, 3/99, 5a/241, 5b/111

Egri Nagyorgona: Kéregcseppkő egy kis víznyelő mellett. A kőzetben triász kori tengeri liliom maradványa látszik. 3/103, 5a/260

Egypupú teve: Paradicsom-ág része. 3/107

Eke: (5100--5200 m) 5a/260

Elefántagyar: (4800 m) 3/103

Elefánttalp: (4700--4800 m) 5a/260

Elfűrészelt fatörzs: 3/98, 5a/256

Eltört oszlop: Egy földig érő és a sziklatalajjal alul egybeforrt sztalaktit, amelyet egy talajcsúszás kettétört és a két részt az átmérő szélességével eltolta egymástól. 3/98, 5a/256

Erzsébet királyné szobra: (4200 m).

Erebus gyémánt boltjai: 4/5

Esküre emelt kéz: Kéz formájú cseppkőkúp a jósvafői-szakaszban.

Eszkimókunyhó (Eszkimógunyhó): Kéregcseppkő (5220 m). 3/103, 5a/260

Ezerráncú szoknya (Ezerránczu szoknya): 1/30.

Éjjeliőr: (4762 m) 5a/260

Fagyoszentek: (5040 m) 3/103

Falitáska: A Csontház után 100-200 m-re. 4/21

Farkaslyuk: A jósvafői barlangkijárat mesterséges tárnájának gúnyneve 1928-ból, amikor e Kaffka Péter által készített tárna még nem lyukadt be a Baradlába, s a falubeliek nem is hittek benne, hogy végül mégis be fog lyukadni (J. L.). 3/106

Fácán (Két fácán): A Teknősbéka felett falra akasztott két vadászszákmány (140 m). 3/96, 5a/236

Fátyolos török nő: 5a/258

Fátyol-vízesés: Cseppkőképződmény az Óriások termében. 4/25

Fehérhegy (rég. nevén: Havas): Cseppkőkérgezés a Nehéz úton. 1/28, 3/108, 4/25

Fejérvő: Vass Imre elnevezése. 3/58

Fejfa: A Vértanúk 13 oszlopával szemben álló színes sztalagmit. 5a/240

Fekete-hegy (Feketehegy): (2520 m) 3/100, 5a/258

Fekete-terem (Nagytemplom): Az aggteleki bejárat után a legnagyobb és talán legszebb kupolaterem. Talaja fekete, de az oldalfalak és a hatalmas sziklakupola színes. Valaha itt valóságos cölöpház-falvat épített a korai ember. Az agyagtalajban ma is megtalálhatók a leszúrt és évezredek óta itt elkorhadott tartócölöpök fekete falú lyukai. Télen az erősen befelé húzó légáramlás a ~ig szokta lehűteni a levegőt. 5a/86, 237, 7/258

Fekete-vár (Setét-vár): 1/54

Felszabadulás-ág I. Labirintus

Fenyveserdő: (4600-4700 m, 4686 m) 3/102, 5a/259

Ferdinánd-émlék: Itt volt az Ó-ág vége és csak a Nehéz úton át lehetett bejutni a barlang további részeibe. 1890-ben Münnich Kálmán egy tárnát ásott az agyagtalajon át a barlang folytatásába.

Ferdinánd oszlopa: (650 m) V. Ferdinánd trónörökös magyarországi utazása idején saját kezével véste a kőbe: "Ferdinandus Coronae Princeps". 3/97, 5a/257

Félhold: (1060-1100 m) 3/98, 5a/256

Fiatalság kútja (Sziklakút, Lethe-kút): A bejáratától 140 m-re található cseppkőmedence. Aki ebből iszik, tíz évvel lesz fiatalabb. Más nézet szerint: ha leány az illető, még abban az évben férjhez megy, ha legény: megnősül, ha férj: elvállik stb. Vize iható és hamar pótlódik (Raisz Keresztély Lethe-kútnak nevezte, ez azonban mára feledésbe merült). 5a/236

Fő-ág: 7/125

Fővezérek sátra I. Nagyvezérek sátra

Függelő (Vorhang - fonetikusan: Forhang): 1/14

Függőkert I. Szemiramisz függőkertje

Fülesbagoly: A Fekete-teremben a bal oldalon két reflektor mellett található. 5a/238

Fürdőző várkisasszonyok: A Színpad-terem Tóparti kastélynak nevezett képződményénél; a víz másik oldalán álló kisebb sztalagmitok neve. 5a/248

Gabona, Kenyér, Lót felesége (3274 m) 3/101

Galambduc: Változatos recés szélű cseppkő. 4/19

Galambház: A Nehéz-út feltűnően szép cseppkőbekéregzése. 1/28, 3/108, 4/25

Ganymedes kútja (Ganümedész, Ősember-kútja): Az Óriások termének fürdőkádnyi nagyságú kristályos medencéje (5975 m). Az elnevező Vass Imre volt (1/64). Magyarázat: Zeusznak megtetszett a szép arcú fiú, magával ragadta az Olimposzra, s megtette az istenek pohárnokának. Kárpótlásul Ganümedész apjának csodálatosan szép és gyors paripákat adott.

Garizim hegye: (4940 m) 3/103

Gellérthegy (Nagy-Gellérthegy, Nagygellérthegy): Mintegy 140 lépcsőn kapaszkodhatunk fel a ~nek nevezett omladék tetejére. Az óriás kb. 30 m magas és elkülönülten a Kupolaterem közepén áll. Itt található a Csillagvizsgáló nevű cseppkőoszlop (5291 m). 3/100, 5a/255

Gibraltári-szoros: (2932 m) 3/101, 5a/258

Gótikus domb: 5c/106

Gőzkatlan: 3/104

Guanóhegy: A Denevér-barlang legelső üregében a terem közepét elfoglaló, meredek lejtésű, guánótól síkos hegy. Ma betonlépcsősor van rajta. 3/107, 4/25

Gyapjúsák: 3/98, 5a/256

Gyermekkórus (Úttörőkórus): A Kilátótól balra az Oszlopok csarnokában található képződmény. Gyermekfejek tömegére emlékeztető cseppköves sziklatömeg. 4/25, 5a/240

Gyémánthegy: Kéregcseppkő (1100-1200 m). 3/38, 5a/256

Gyémántkő: Cseppkőoszlop. 1/25

Gyémántpatak: A Pokol képződménye. 3/106

Gyémánt-terem: A Retek-ágban található terem. 5a/263

Gyémántvízesés: A Pokol képződménye. 3/106

Gyöngykosár: 5a/258

Gyöngytyúk: Cseppkőképződmény a Vöröstói túraszakaszon

Győzelem-oszlopa I. Csillagvizsgáló

Habos fagyfalt: Az Atlasz-oszloptól 4 m-re lévő színes képződmény. 5a/247

Hadsereg-terem I. Minerva terme

Hal: A Cseppkőtemető bal oldali sziklafalán látható fehér hal formájú bekérgezés. 5a/240

Halászbárka: A jósvafői szakasz Kaffka-termében (4900-5000 m). 5a/260

Halszárító: (4880 m) 3/103, 5a/260. Fügőcseppkövek csoportja a Baradla vöröstői szakaszán, a Világítótorny felett.

Hangversenyterem (Kistemplom, Kis-Szála - Vass Imrénél): Különleges akusztikájú hatalmas boltozatú sziklacsarnok. Benne karmesteri pódiumot és zenekari állást alakítottak ki. Ünnepeles alkalmakkor itt szoktak hangversenyt, sőt időnként még esküvőt is rendezni. Ősemberi cölöpépítmények nyomai is fellelhetők itt (300 m). 5a/251, 7/287 vö. Nagyterem

Hannibál útja: A Retek-ág képződménye. 3/108

Harang: Űtögetésre kellemes hangot adó cseppkő (2435 m). 3/100

Határkő: A Pokol képződménye - 3/106. Cseppkőország határának is nevezik, mert Jósavfő felé már nem találkozunk cseppkövekkel.

Havas I. Fehérhegy

Havas fenyő: (2600--2700 m) 5a/258

Hálófülke: 1/46

Hárem: (1061 m) 3/98, 5a/256

Hármas oszlop: 5a/257

Hármas torony: Háromágú torony. 1/16

Hegyi kápolna: (5000 m) 3/103

Hekate fésűje: (2900 m) 3/100

Hentesüzlet: A Kaffka-teremben található cseppkőegyüttes: felül csillog a Háj, alatta a Szalonnaoldalak lógnak, legalul vannak egy rakáson a Belek és az egyéb Belsőségek. Tőlük kissé jobbra nagyobb kötőmb: a Tőke, rajta a Pacal. A pult előtt pedig Sztalagmitvásárlók állnak. 5a/247

Hentzi ledőlt szoba: (3400 m) 3/101

Herkules oszlopa: A Paradicsom-ág része (356 m). 3/107

Hét törpe tanyája: a Budai-alagútban. 5a/258

Hippokrene: Vass Imre elnevezése. 3/58

Hóhegy: (4000--4100 m) 5a/259

Hómező: (1500--1600 m) 4/22

Honvédoszlop I. Xilofon

Hóreb-hegy (Hóreb, Hórebhegy, Hóreb-hegye, régen: Parnasszus, Szikla-hegy): A Vízfolyás után balra hegy és szoros (1020 m) 1/29, 3/58, 4/22, 7/58

Hosszú-Alsó-barlang: Aggtelektől Jósvafőig tartó, még feltáratlan barlangszakasz, amelyben jelenleg is folyik a barlang vize. 7/248

Hősök-terme: (1120 m) 5a/256

Indiai pagodák: 5c/106

Indiánok sátra (Indusok sátra): (2800 m) 3/100, 5a/258

Irhabunda: Sárga cseppkő fehér, prémszerű peremmel. A Baradla jósvafői középtúráján található. 5a/254

Jákob létrája: Felfelé vezető rövid mellékág. 3/101

Jóreménység foka: (2780 m) 3/100, 5a/258

Jósnő: Petőfi koporsója után található az Oszlopok-csarnokában. Mély kondulása nem annyira a jövőt jósolja meg, mint inkább a múlt eseményeiről beszél. 5a/240

Jósvafői-ág (Verestői-ág): 4752 m-en jobboldalt nyíló 85,5 m hosszú, mesterségesen kibővített, mélyített oldalág. Ebbe torkollik a Vöröstői-kijárat lépcsősora. 3/83

József nádor oszlopa (Nádor oszlop, Palatinus oszlopa): Nem valódi cseppkőoszlop, hanem a mennyezetig felérő sztalagmit. József nádor 1806. évi látogatása alkalmából elhelyezett felirat: "Josephus archidux Austriae regni Hungariae palatinus pater patriae latebras subterranei antri Baradla vidit." 3/97 Vass Imre a következőt írja erről: " Ez emlékoszlop olly czélirányozva választatott, hogy olvasás után tisztelettel eltelve, lépik az utas hátra, mintha az oszloptól ekképen szállítatnék: Valamint e boltozatnak terhe itt bennem egy erős támaszt lelt, úgy ne félj Magyar, van atyád, kinek nevét viselem, megőriz roskadásodtól."

Jupiter trónusa (Jupiter thrónusa): Kéregcseppkő (2080 m). 1/43

Kain bunkója: A Paradicsom-ág része. 3/107

Kaffka-terem: Barlangterem Baradla jósvafői ágában a Megfagyott vízeséstől 35 m-re. Kaffka Péter barlangkutatóról nevezték el. 5a/247

Kálvária: 3/100

Kamra: Zug a Szultán pamlaga felett. Itt éjszakáztak a "faggyúfáklyás expedíció" résztvevői. 7/291

Kápolna: 1/54

Kapu I. Trójai-kapu

Karácsony-barlang: A Meseország következő terme, Jakucs László ásatta ki. Nevét arról kapta, hogy 1953 karácsony estére törték át azt az agyagszifont, amely bevezetett a ~ba. 5b/136, 7/257

Kardbojt: 5a/258

Karzat: Az Óriások termének része. 7/255

Katona mérték: 1/3

Kaukázus: (1700 m) 3/99, 5a/257, 7/288

Katyusa, Katjusa I. Sztálinorgona

Kenderes: 1/31

Keresztelőkút: 3/101

Keresztelő medence: 3/105

Keresztespók: (140 m) 3/96

Keréknyomok (Szekérnyomok): Vass Imre leírásában a Denevér-ágban. 3/96

Két fácán I. Fácán

Kémény: Kb. 20 m magas függőleges szakadékfal az óriástermi Nagy-víznyelő fölött. 1/11, 7/253

Kéregető koldus (Vámszedő): Állócseppkő az aggteleki barlangszakaszon, az egykori Csónakázótó partján. 3/40, 5a/256

Két macska egymáshoz kötözve: Sikertelen névadás, nem létező barlangnév. 7/98

Kínai pagoda: Az Óriások-termében lévő szép sztalagmitcsoport neve. Cseppkőmedencéjében jó ivóvíz van (4180 m). 3/102, 5a/250, 7/98

Kincseskamra: 5c/106

Kilátó: Az Oszlopok-csarnokában lévő betonjárdás útvonal. 5a/240

Király konyhája: (570 m) 3/96

Kis-orgona (Kis Orgona): 5a/256

Kis-Ravaszlyuk: A Retekág víznyelője. 5a/84

Kis-Szála I. Hangverseny-terem

Kistemplom (Kis-templom): (300 m). 1950-ben új nevet akartak neki adni. I. Hangverseny-terem 3/96, 7/98

Kisterem: I. Táncterem 3/96

Kleopátra tűje, gyűrűje és kutyuskája: (2980 m) 3/101

Koncert-terem: A Domic-barlangszakasz egyik terme. 5c/106

Kontyfésű: 3/98, 5a/257

Kopjafák: (4280 m) 5a/259

Koponyatörő: Összeolvadt oszlopokból és sztalaktitokból álló kôrács, az Aranyút része. Nevét onnan kapta, hogy gyakran ütötték be fejüket a figyelmetlen kutatók. Ma már nem létező képzôdmény. 3/109

Korinthoszi-oszlop (Korinthusi-oszlop): Az Óriások-terme 8 m-es sztalagmitja. 5a/250, 7/253

Kormánypálca I. Születô-oszlop 3/100

Kossuth-szobor: (1400 m) 3/98, 5a/257

Kovácsfújtató (Kovácsfúvó): Különös alakú cseppkôalakzat a Fekete-terem után, a Hangverseny-teremben. (220--300 m.) 3/96, 4/21

Kovácsfúvó I. Kovácsfújtató 1/16

Kozák: A Fekete-teremben. (230 m.) 3/96, 4/21

Kôhegy: (5120 m) 5a/260

Kôhíd: 1/44

Kölcsey kapuja (Költök-kapuja): (1044 m) 3/98, 4/22, 5a/256

Költök kapuja I. Kölcsey-kapuja

Közösülô majmok I. Madárijesztô

Kreml-tornyai I. Árva-vára)

Krinolinos-nô: 5a/241

Krokodil: Cseppkôbekéregzés az aggteleki rövid-túra útvonalán.

Krokodilszáj: Hegyes fogsorra emlékeztetô, sztalagmitsorral védett sziklamélyedés a Kaffka-teremben. 5a/247.

Kszilofon I. Xilofon

Kupidó vára I. Cupido vára

Kupola-terem: Jakucs László által 1953-ban felfedezett terem az Olimposz fölött. 7/265

Kúszóág: A Retekág jobboldali mellékága. Felkeresését nem ajánlják, mert a legszárazabb idôben is csak híg iszapban, hasoncsúszva lehet végigkúszni rajta. 4/26, 7/163

Labirintus (Felszabadulás-ág): A Haltól balra, a betonútról letérve a sziklaoldal tövében a barlang folytatása. Az idegenforgalomba bekapcsolt részét 1960. április 4-én, Magyarország "felszabadulásának" 15. évfordulóján nyitották meg. A Jakucs László által kiépített és idegenforgalomnak megnyitott szakasza lehetővé teszi az aggteleki barlangtúrák körforgalmát. 5a/241, 5b/112

Lapos-sík: 1/32

Lávafolyó (régbben: Viasz-utca): Cseppkőmedence és mésztufalakerakódás (1200 m). 3/45, 5a/256, 7/58

Leborult Orgona (Ledôlt Orgona): A Jósától 5 m-re található cseppkősípek. A Paradicsom-ág része. 3/108, 4/25, 5a/240

Ledôlt Orgona I. Leborult Orgona

Lefátyolozott menyasszony: (5203 m)3/103, 5a/260

Leonidas és Ephialtes: Állócseppkő (1600-1700 m). 3/40, 3/99

Lépcsős járat: A Paradicsom-ág része. 3/107

Lethe-kút I. Fiatalság-kútja

Libanon-hegy (Libanon-hegye, Libanon-csarnok): A Münnich út folytatása. 600 méteres hosszúságával a Baradla legnagyobb - 800 ezer köbméteres - csarnoka. Benne van az omladékhegy, ami egy óriási beszakadás eredménye (1600 m). 3/98, 4/15, 5a/88, 7/58 (~csarnok: 7/58)

Libanoni-cédrusok (Cédrusfák): a Libanon hegyén (1375 m). 3/98, 5a/257

Lipótvárosi bazilika: 3/103

Lovas-szobor (Női lovasszobor): Képződmény az Óriások-termében az Oroszlánfej közelében (5900-6000 m). 4/24, 5a/250

Lôcsei Fehér Asszony: Kormos cseppköves szikla. 3/98, 5a/249

Lyukas nejlonharisnya: Sikertelen névadás, nem létező barlangnév. 7/98

Madárijesztô (korábban: Cerberus, Czerberus): A Csipkékút mellett áll a ~ csonkja (5620 m). Kissé távolabbról szemlélve a képződmény feji részén a közönséges majmok is kivehetők belőle. 1/60, 3/104, 5a/254, 5b/125

Magduska kútja: Az Aranyút része. 3/108

Magyarok-bejövetele: A Baradla jósvafői középtúráján egy terem neve. A "Feszty-körképen" a vezető még Árpád-fejedelem alakját is megmutatja (5360 m), 3/104, 5a/254

Majkó-domb: 5c/106

Malomgát (Malomgát-vízesés): A Styx-patak csorgója (300--400 m). 3/87, 4/21

Mammuth-fenyő: A Denevér-barlang képződménye. 4/25

Matyórojt (Matyó-rojt): (2435 m). Színes szalagszerű cseppkölefofolyásokkal díszített kormos bekérgezett cseppkő. 5a/248, 7/98

Mausoleum, Mausóleum I. Csontház

Mauzóleum I. Csontház

Máriahegy: Vass Imre elnevezése. 3/58

Mátyás könyvtára: A Paradicsom-ág része, az Oszlopok-csarnokában. 3/108, 4/25

Mátyás otthona, Mátyás temploma: (1992 m). 3/99, 5a/257

Medea oszlopa: 1/54

Medúzák: A Búboskemence felett függenek a Kaffka-teremben. 5a/247

Medve I. Üvöltő medve

Medvetalp: A Vöröstói-ág képződménye. 3/108

Megfagyott vízesés: A Baradla jósvafői ágában a Cseppkőország határkövével szemközt szép bekérgező cseppkőek együttese. A ~ tövében egy víznyelő van. 1953-ban ebbe a nyelőbe szorult be Gráfné - csaknem menthetetlenül. 5a/246, 7/238

Megszakadt barátság oszlopa: (4400--4500 m). 3/102, 5a/259

Memnon-szobor: 3/101

Mérhetetlen kincs I. Dárius kincse

Meseország: Rendkívüli cseppkőgazdagságú hely, "drágakőerdő". A ~ kapuja után jobbra karvastagságú sztalagmitok 2-3 m-es törzsének valóságos erdeje áll. 1948-ban Révész Lajos, a barlang akkori igazgatója az Óriások terme, a Kémény felett fedezte fel 4/12, 5a/264, 7/115, 256

Méhkas: (5000-5100 m). 3/103, 5a/260

Mészárszék: (790 m) 3/97, 4/21

Mikulás I. Alabástrom-szobor

Mi kutunk: A Pokol képződménye. 3/106

Milói Vénusz: Az Óriások termében (5900--6000 m). 4/24

Minaret I. Egri Minaret

Minerva sisakja (Minerva-sisakja, Sisak): (4100-4200 m). (~ és oszlopa, 4105 m, 3/102) 4/23, 5a/259, 7/53

Minerva temploma, terme (Hadsereg-terem): (4080 m). 3/102, 4/23, 5a/259

Misztérium dómja: 5c/106

Mohácsi-temető (3000--3100 m). 3/101, 5a/258

Mórea-hegy(e) (Mórea, Omladék-hegy): Magas, tetőomlásból keletkezett omladékhegy. Towson és Raisz leírása szerint a cseppkőképződmények sűrű erdője állott a hegyen; ma ez le van tarolva. Vass Imre is csak romokat talált már (900 m). Innen leereszkedve a vízfolyáshoz, elérjük a Törökfürdőt. 1/23, 3/97, 4/21, 5a/256, 7/58, 288

Mozdony: Ledőlt sztalagmit, cseppkőoszlop a jósvafői szakaszban (a jósvafői középtúrán). Vízzintes törzsére újabb sztalagmitgyertyák nőttek. Később a patak ismét alámosta a fekvő óriást, s ismét átfordult. Valóban emlékeztet egy kisiklott mozdony tömegére. 5a/253, 7/103

Mozaik mennyezet: 4/24

Mózes oltára (Moses' oltára): Cseppkőréteg. 1/12, 3/96

Mózes szobra: (300 m). 3/96

Múlt ledőlt oszlopa(i): Kavicsos fenéken félig eltemetve fekvő cseppkőtörzs a Retekág közelében (3393 m). 5a/259, 7/53

Munkatársak: (Philemon és Baucis) 2500 m. 3/100, 4/22

Munkátsi tomlőt (Munkácsi-tömlőc): 1/59

Murányi-vár: A Reményi Ede-terem közelében (1600 m). 1/33, 3/87, 5a/257

Münnich-út: Münnich Kálmán iglói bányamérnök a Nehéz-út szakasz kikerülésére egy mesterséges tárnát ásatott az elzáró szikla alatt 1890-ben (1320 m). 3/98, 5a/79

Nagy Bálványoszlop (korábban: Bálvány Nagyoszlop, Bálvány Nagy Oszlopa): (5980 m). 3/105

Nagy Függöny: A Teknősbéka után a jobboldali mennyezetből hatalmas sziklacsúcs nyúlik alá: a ~. Nem cseppkő, hanem mészkőszikla, amelynek bizarr alakzatát a régi árvizek mosták ki a kemény mészkőből (140 m). 3/96, 5a/237

Nagy-Gellérthegy I. Gellérthegy

Nagy-kanyon: Szinlős, párhuzamos sziklafalakkal bezárt, keskeny de nagyon magas folyosórészlet a Retekágban. 5a/262

Nagy kályha: A Nagytemplom képződménye. 1/15

Nagy Kórus (Nagy-kórus): (1150 m). 3/98, 5a/256

Nagy Oltár: (220--300 m). 3/96

Nagy Ravaszlyuk: A Retekág fő víznyelője. 5a/84

Nagy Sándor díszterme I. Tanácsok-terme

Nagy-Szála I. Nagyterem

Nagytemplom: Vass Imre elnevezése (209 m). 1950-ben új nevet kapott, I. Fekete-terem 1/14, 3/58, 7/98

Nagyterem (Nagy-terem, Nagy-Szála): A barlang egyik legnagyobb terme, a Hangverseny-terem része, ahol a zenét hallgató közönség helyezkedik el (730 m). 1/22, 3/97, 5a/251, 256, 7/288 vö. Hangverseny-terem

Nagyüreg: Vass Imre elnevezése (1720 m). 3/58, 5a/257

Nagyvezérek sátra (Fővezérek sátra, Rákóczi sátra): (2325 m). 3/100, (Rákóczi-sátra: 5a/258)

Nagy-víznyelő (Óriástermi-víznyelő): Az Óriások-termének víznyelője, mely a nagy esőzések, hóolvadások vizét vezeti le a Rövid-alsóbarlangba.

Napkeleti bölcsék: 3/103

Napraforgó: 5a/257

Nádor oszlopa: I. József nádor oszlopa

Nádorút: 3/96

Nászágy: (4225 m). 3/102, 5a/259

Negyvennyolcas honvédemlék (3952 m). 3/102, 5a/259

Nehéz-út (Nehézút): A Török-fürdő vízesése után a vízfolyás az ún. ~-ba visz be, amely a Styxnek fiatal, újabb kori mederszakasza. A ~ csak nagyon száraz időjárás után járható. 3/85, 5a/79, 256, 7/58

Nepomuki Szent János szobra: 3/96

Négerkunyó: (4180 m). 5a/259, 7/53

Niagara (Niagara-vízesés): Vízesés formájú kéregcseppkő. A Libanon hegyéről leereszkedve érintjük (1490 m). 3/38, 5a/257

Noé Bárkája: 3/103

Noé Sírja (Noé sírja): (2650 m). 3/100

Női-fej: Az Óriások-terme után ferde mennyezetű, lapos teremben bal oldalon található alakzat. 4/24

Női harisnya: Az Óriások-termében. (5900--6000 m). 4/24

Női lovasszobor I. Lovas-szobor

Nyekerghó: Nem sikerült, nem rögzült név. 7/98

Nyers palacsinta: Nem sikerült, nem rögzült név. 7/98

Nyírfaerdő: Cseppkőoszlop-csoport (4380 m). 3/102, 5a/259

Nyitott sorompó I. Sorompó

Ó-ág: 5a/257

Olajfák hegye: (5120 m). 3/103

Olajoskorsó: 3/96, 5a/237

Oltár: (1950-ben új nevet akartak adni neki) 7/98

Oltárgyertya: A Pokol képződménye. 3/106

Olimposz (Olympos): A Szultán-pamlaga feletti domb. A régi nevezéktan e magaslatot ~-nak nevezte el, az istenek hozzáférhetetlen lakóhelyére utalva (2120 m). Rajta Jakucs László 1959-ben őskori fagyúfáklya csonkokat talált, s egyéb régészeti leleteket. 1/39, 2/264, 3/85, 5b/129, 7/271.

Olympos I. Olimposz

Omladék-hegy I. Mórea-hegy

Orgonasípok (Orgona sípokkal): (3500--3600 m). 3/101, 5a/259

Óriás: 1/50

Óriáscseppkő: A Fekete-teremben a betonjárdával szemben emelkedő 13 m magas és átmérőjű cseppkő (260 m). 5a/238

Óriások hegye: 3/104

Óriások terme: A barlang legnagyobb, teljes egészében áttekinthető terme. Hossza 200 m, szélessége 60 m, magassága pedig 41 m. 5000 évvel ezelőtt vizet keresve az ősember is elvetődött ide. Lábnyomát, cserépkorsójának töredékét Vass Imre találta meg. 5a/85, 249, 7/61

Óriástermi-víznyelő I. Nagy víznyelő

Ormánytalan Elefántbébi: (nem sikerült névadás). 7/98

Oroszlán: A Fekete-teremben (230 m). 3/96, 4/21

Oroszlánfej: Az Óriások termében a Kínai-pagoda után 5a/250

Ország pecsétnyomója I. Pecsétnyomó

Ország táblája: Vass Imre elnevezése (100--200 m). 1/12, 3/58

Oszlopok csarnoka (Oszlopok Csarnoka, Paradicsom): A Tigris-teremből közelíthető meg a Styx medréből felvezető szűk folyosón. A kőcsarnok a barlang cseppkövekben legdúsabb, talán legszebb terme. A benne található, az évszázados őserdő vadonjára emlékeztető cseppkőoszlopokról kapta nevét. A fenséges, vaskos cseppkőtörzsek rengetege olyan sűrű, hogy a terem valódi nagyságát e csillogó kőcsodák erdejétől át sem tekinthetjük. 5a/78, 239, 7/92

Ôr: A Pokol képzôdménye. 3/106

Ôrbódé: A Pokol képzôdménye. 3/106

Ôrdögárok (Phlegethon): Esôs idôben vízbefolyás a Nehéz úton. A Phlegethon Raisz K. elnevezése. 3/108

Ôrdöglyuk: A Baradla jósvafői végső, szétágazó - labirintusos szakaszának neve (120 m). 5a/88

Ôrdöglyuk víznyelôje: Innen indul a domicai Szűz-folyosó. 5a/84

Ôrdög-torony: A Róka-barlang képzôdménye. 4/25

Ôrtorony: A Rókalyuk része. 3/107

Ôsember-kútja I. Ganymedes kútja 5a/250

Ôserdő: 5c/106

Ôsz-szakáll: 5a/258

Ôskohó I. Csiszolt-oszlop

Pagoda: Cseppkőoszlop. 1/46

Palatinus Oszlopa I. József nádor oszlopa 1/21

Palmira omladékai (Palmira Omladékai): Az Oszlopok-csarnoka régi neve. Raisz Keresztély ezekről a fekvő cseppkövekről azt hitte, hogy egykori látogatók döntötték halomra. A "vandalizmus" láttán nevezte el a termet ~-nak. A cseppkövek természetes módon dőltek el: növekszenek, elpusztulnak s romjaikon újabbak épülnek. 3/107, 5b/110, 7/103, vö. Oszlopok-csarnoka

Pandora szelencéje: (4520 m). 3/102

Pantheon: (2020 m). 1/51, 3/99

Papagáj: A barlang egyik legtökéletesebb alakutánzó cseppköve (4040 m). A képzôdmény jellegét tekintve cseppkőgyertya. 5a/254

Paradicsom: (540 m) 1950-ben új nevet kapott, I. Oszlopok-csarnoka 3/107, 7/98

Paradicsom-ág I. Büdöstői-ág

Paradicsom előcsarnoka: A Paradicsom-ág része. 3/107

Paradicsom kapuja: A Paradicsom-ág része. 3/107

Paris és Heléna: (4500 m). 3/102

Parnasszus (Parnassus): (4640 m). 1/24, 3/102

Pálinkásüst: (608--611 m). 3/97, 4/21

Pálmalevelek: A Tintahaltól jobbra található. 5a/247

Pálmatorzsek: (4420 m). 5a/259

Pápasüveg: A Kistemplom része. 1/16

Pápista kórus: Csokonai Vitéz Mihály 1801. július 5-én látogatta meg a barlangot. Az elnevezés vélhetőleg tőle származik, de nem igazán rögzült. 5c/84

Pecsétnyomó (Ország pecsétnyomója): Különös formájú (dobszerű) függőcseppkő. (2390 m). 3/100, 4/22, 5a/258

Pesti Orgona: 1/27

Petőfi koporsója: A Vértanúk 13 oszlopával szemben egy szép színes sztalagmit (Fejfa) tövében fekvő kő. Raisz Keresztély azt hitte, hogy ezeket az egykori látogatók döntötték el. 5a/240 Vö.: Palmira omladékai

Petőfi-kútja: Cseppkőmedence jó ivóvízzel (1270 m). 5a/257

Petőfi-útja: (1277 m). 5a/257

Philemon és Baucis: I. Munkatársak 3/100

Phlegethon I. Ördögárok

Pihenő (Siegmeth-pihenő): (5100--5200 m). 3/103, 4/23, 5a/260

Pindushegy (Pindus hegy, Pindus hegye, Szabadsághegy): (3710 m). 1/51, 3/101, 5a/259

Pisai ferdetorony (Pisai ferde torony, Pizai-ferde-torony): Az Óriások termében álló ferde (eldőlő) cseppkő. Oldalán újabb sztalagmitok nőttek. A ~ több m átmérőjű törzse legalább 17.000 éve áll ferdén; ez az oldalán nőtt kisebb képződményekből számítható ki (2660 m) 3/100, 5a/85, 250, 7/103, 253

Pitvar: A bejárat után a Csontház előtt (100 m). Vass Imre elnevezése. 1/11, 21, 4/21

Plútó lakhelye: (5300 m). 1/58, 3/104

Plutó orgonája: 1/57, 5a/258

Plútó temploma és orgonája: 3/100

Pokol (Pokolág): Bejárata a főbarlang végén, magasan a patak szintje felett van. Eddig terjedt Vass Imre 1825. évi felfedezése. A név is tőle származik. Folytatását 1922-ben tárta fel Kaffka Péter (6020 m).

Pokol torka I. Pokolszáj

Pokolszáj (Pokol torka): A főbarlang végződése, a ~ a Pokolba vezet. A főág folytatása, de az Óriások termének rengeteg omladéka úgy elrekesztette a barlang eredeti üregét, hogy a Pokol egészen elrekesztődött (6028 m). 1/65, 3/106

Polip: (4980 m). 3/103

Polip az Alabástromszoborral: (4980 m). 5a/260 vö. Alabástrom-szobor

Ponty: A fekete, kormos sziklafalon fehér, halformájú bekéregzés. 5b/111

Proserpina hálósobája: 1/52

Purgatórium: A Paradicsom-ág része. 3/107

Putnoki Móric terme: A Rókalyuk része. 3/107

Pythia jósnő: Állócseppkő a Paradicsom-ágban. 3/108

Ragályi család terme: 3/103

Raisz-oszlop: (5200--5291 m). 3/103, 5a/260

Ravaszlyuk: A Retek-ág víznyelője, lásd még: Nagy Ravaszlyuk, kis Ravaszlyuk. 1/49

Rákóczi sátra I. Nagyvezérek sátra

Ránkherlányi gejzír: Cseppkőoszlop. 3/103

Remetegunyhó I. Remetekunyhó

Remetekunyhó (Remetegunyhó): Kéregcseppkő. 3/47, 100, 5a/258

Reményi Ede-terem (~terme): A világhírű hegedűművész itt hegedülte el 1861-ben a Repülj fecském-et (1570 m). 3/99, 5a/257

Retek-ág (Retekág): A Baradla legnagyobb méretű magyarországi oldalága (a Főág 3260 m-nél jobboldalon torkollik). A ~ kétségtelenül az egyik legszebb rész. Vass Imre eredetileg Ravaszlyuknak nevezte ezt az oldalágat, mert szerinte összeköttetésben van az aggteleki határban lévő Ravaszlyuk nevű víznyelővel. Mai elnevezését a folyosó mennyezetén több helyen is megfigyelhető retek alakú cseppkövekről kapta. 1932. augusztus 23-án Jaskó S., Pálffy Gy., Sandrik J. és Stokker J. fedezték fel a ~-nak a Ravaszlyuk víznyelők felé vezető eróziós barlangfolyosóját. Hossza: elágazásokkal 2748 m. 3/83, 5a/81, 88, 260, 7/100 vö. Ravaszlyuk

Retekkert: 1/27

Reviczky-oszlop (~a): Reviczky főkancellár 1829. évi látogatásának emlékét ôrzi. Felirata: "Üdvözlégy drága jó királyunk jobbjára revisnyei gróf Reviczky hazánk tsillaga s dísze" (650 m) 3/97, 5a/256

Régi Csikóstanya: (2600 m). 3/100 vö. Csikóstanya

Robinson szigete: (3995 m). 3/102, 5a/259

Rohamsisak: Az Oszlopok-csarnokában lévő képzôdmény. 4/25

Róka-ág (Róka-barlang, Rókalyuk): Raisz Keresztély nevezte el 1801-ben az ott talált rókacsontváz alapján. A Baradla egyik tágas, a főág 137 m-nél jobbkéz felől nyíló mellékága. 250 m hosszú, meglehetősen nehezen járható. A külvilággal nincs összeköttetése. Vízfolyása nincs, csepegôvize kevés. 1/13, 3/80, 4/25, 5a/88, 7/115

Róka-barlang I. Róka-ág

Rókalyuk I. Róka-ág

Rokokó Nô: Az Oszlopok csarnokában. 4/25

Rómeo és Júlia: (4500-4600, ill. 5260 m). 3/103, 5a/259

Rózsa elvtárs munkanadrágja: A Rózsa Sándor gatyája nevezetű cseppkôre 1950-ben tett sikertelen névmódosítási javaslat. 7/98

Rózsa Sándor gatyája (Rózsa Sándor emléke): (4645 m) 5a/259, 7/53

Rózsa Sándor emléke I. Rózsa Sándor gatyája 3/102

Rozskenyér: (3200-3300 m). 5a/259

Rövid-alsóbarlang: Az Óriások-terme Nagy-víznyelôjétől a forrásig tartó árvízi barlangjárat. Jakucs László elnevezése. 5b/231, 7/248 vö. Alsó-barlang

Rubikon-ág: (172 m). 5a/88

Rudolf és Stefánia I. Tompa és Vörösmarty oszlopai

Salamon temploma: 3/102

Sas: A Teknôsbéka felett található képzôdmény, amely a szárnyait széttárá sásra emlékeztet. 5a/236

Sámson, Szent László és Erzsébet királyné szobra: (4200 m). 3/102

Sárkány-barlang: A Csillagvizsgáló után lévô, jósvafői barlangszakasz. (5300-5400 m). 4/23

Sárányfej (Delfinfej, Táncoló balerina): A jósvafői szakaszban található. A Magyarok bejövelele terme után balról egy cseppkôszörny vörös feje vigyorog a látogatóra üres szemgödrökkel. Ha azonban a képzôdményt messzebrôl szemléljük, egy táncoló balerina is kivehető belôle (szerk.megjegyz.). 5a/254, 7/98

Scylla és Charybdis: 3/101

Sertés: A Zápfog alatt található képzôdmény a ~. 5a/247

Setét vár I. Fekete vár

Siegmeth-pihenô I. Pihenô

Sipkaszoros: (1840 m). 3/99, 5a/257

Siralomház: 1/59, 3/104

Siránkozó Niobe I. Anonymus szobra

Sírbolt I. Csontház

Sisak I. Minerva Sisakja

Sóhajok hídjá: 3/99, 5a/257

Soldos Béla terme: A Rókalyuk része. 3/107

Sorompó (Nyitott sorompó): Az Óriások termében található képzôdmény. (5900-6000 m) 4/24, 5a/252

Styx (Styx-patak, meder): 300 m-en érkezik a fôágba és egyesül az Acheronnal. Raisz Keresztély elnevezése. M.: A Styx (latinosa) vagy Sztüx (görögösa) az Alvilág folyója. 3/58, 4/5, 7/252

Subás Juhász: A Pokol képzôdménye. 3/106

Szabadsághegy I. Pindushegy

Szalonnaoldalá (Szalonna oldalá): Függecseppkövek. 1/26, 3/37, 5a/256

Száraz-folyosó: 5c/106

Százráncú szoknya: (3400-3500 m). 3/101, 5a/259, 7/53

Széchenyi oszlopa: A Tigris-terem legnagyobb sztalagmitoszlopa. Fekete, koromlepte felületére a frissebb, újabb vízszivárgások már vékony, fátyolszerűen áttetsző cseppköleplet szöttek (465 m). 3/107, 5a/239

Szelence: (4520 m). 5a/259

Szemiramisz-függőkertje (Szemiramisz Függő kertjei, Függőkert): A Kardbojt után található. (2200--2300 m). 1/45, 3/100, 4/22, 5a/258

Szent Antal: (668 m). 3/97

Szent Gellért hegye: Rajta áll a Csillagvizsgáló sztalagmittornya 1/57

Szent Háromság oszlopa: 1/38

Szentháromság szobor: A Denevérbarlang bejáratánál (2065 m). 1815, 3/99

Szent István tornya: (300 m) 3/96

Szent István palástja: (3500 m). 3/101

Szent László szobra: Állócseppkő (4200 m). 3/40

Szent Péter: A Paradicsom-ág része. 3/107

Szép oszlop: 1/60

Szereplők: A Színpad-terem félkör alakú betonjárdája (nézőterének) belső oldalán lévő sztalagmit "erdő". 5a/248 vö. Színpad

Sziámi ikrek (Sziámi Ikrek): A Kaffka-teremben lévő két összenőtt , egyforma nagyságú állósztalagmit (648 m). 3/40, 5a/247

Szikla-hegy I. Hóreb

Szikla-kapu (Traján-kapuja): (1820 m). 3/99, 4/22, 5a/257

Sziklakút I. Fiatalság kútja 4/21

Szikla-szoros (Sziklaszoros): Alagútszerű járat, amely szépen mutatja a víz vajú működésének hatásait. A ~ fenekén hordaléklerakódás nincsen (5400-5500 m). 3/104, 4/24

Színes-fal: A Fekete-teremben vakító fényben tündöklő a ~ panorámája. A legkedveltebb fényképezőhely. 5a/238

Színes-oszlop: A Hangversenyteremben található (300 m). 4/21

Színpad (Színpad-terem): Vass Imre a ~-ig tárta föl 1825-ben a Baradlát. A további kutatások 1922-ben Kaffka Péter vezetésével folytak. A ~ a jósvafői barlangszakasz legdúsabb képződményű terme. 3/100, 5a/248 vö. Szereplők, Pokol

Színpadi-függöny: A Kopjafák felett (4200-4300 m). 4/23

Szomorúfűz: A Haltól az út jobb oldalán található hatalmas vaskos sztalagmittörzs. 5a/241

Szószerék (a): A két Fácántól jobbra található képződmény (220-300 m). 5a/236

Szószerék (b): A Baradla jósvafői ágának Vetődéses termében (4535 m). 3/102, 5a/245

Szökőkút: Állandóan csepegő vizéről kapta nevét. A csúcsán lévő mélyedésben némelykor gótét lehet találni (3620 m). 3/101, 5a/259

Sztálinorgona (Katyusa, Katjusa): Környezetében sok fiatal cseppkőcsap figyelhető meg (2900 m). 5a/258

Sztálin-út: (3980 m). 4/23 vö. Andrassy-út

Szultán pamlaga (Szultán pamlága) I. Csipkepamlag

Szultán Oszlopa: (2093 m). 3/99

Születő-oszlop (Kormánypálca): A Matyórojt után található (2400-2500 m). A képződmény Dudich szerint egy egészen fiatal oszlop, amelyen még jól megfigyelhető a sztalagmit és a sztalaktit összenövése. 3/100, 4/22

Szűz-folyosó: A domicai szakaszban. 5a/84, 5c/106

Szűz Mária a kiseddel: (300 m). 3/96

Táborhegy: 3/99, 5a/257, 7/289

Tanácsok-terme: (4360 m) Dudich E. még Nagy Sándor dísztermeként említi (3/102). 5a/259

Táncoló balerina I. Sárkányfej

Táncterem (Kis-terem): Itt egyesül a Styx és az Acherón patak.

Tank: (4100-4200 m). 5a/259

Tar-pataki-vízesés (Vízesés): Vízesés formájú kéregcseppkő (4600--4700 m). A mellette épült vaskorlát 1925-ben készült. Azóta rajta 1 cm vastag cseppkőbevonat képződött. 3/102, 4/22, 5a/259

Tátra-hegység: A Paradicsom-ág része. 3/107

Tejút: (5100-5200 m). 5a/260

Teknősbéka: A patak vízszintje felett elhelyezkedő lapos hátú és nagyfejű cseppkőképződmény (140 m). 3/96, 5a/236

Teknősbéka: A Vöröstói-barlangszakaszban úgyszintén megtalálható a "Teknősbéka", mégpedig az "Üvöltő medve" tövében.

Télapó: A Fekete-terem egyik legérdekesebb cseppkőképződménye; az út jobb oldalán látható. 5a/238

Temető hely: 1/51

Tempe völgye (Tempe): (3860 m). 1/53, 3/102

Tenger hullámai: Cseppkőmedence (400-500 m). 3/96, 4/21

Tengeri rák ollója: (2526 m). 3/100, 5a/258

Thermopylei szoros: (1600 m). 3/85

Thrónus I. Trónus

Tiara: (300 m). 3/96

Tigris-terem: Csodálatos panorámájú terem az aggteleki barlangszakaszban. Mennyezetén jobbra látható a tigrisre emlékeztető képződmény. 5a/238

Tihanyi-gejzirkúp: A Libanon hegye után következnek. 5a/257

Tintahal: A Sziámi-ikrek felett található. 5a/247

Tizenhárom aradi vértanú I. Aradi tizenhárom

Tompa és Vörösmarty oszlopai (korábban: Rudolf és Stefánia): (5100--5200 m). 3/103, 5a/260

Tóparti kastély: A Színpad-teremben az úttól lejjebb, kis vízmedence partján csillogó cseppkőcsoportozat. 5a/248

Tordai-hasadék: Széles sziklahasadék. 5b/113

Tölgyfa-derék: 1/53

Törökfürdő (Török-fürdő-vízesés, Török Ferdő): Mésztufagátás vízesés (1000 m). 1/24, 3/87, 5a/256, 7/58, 288

Törökmecset-ág: A főág jobb oldalán (2210 m) torkollik a barlang egyik hosszú oldalága. Átlagosan 80 cm széles, 4 m magas kanyargós folyosó. Az oldalág hossza: 1126 m. Vízbefolyását a Zsombor-lyuk víznyelőjéből kapja. 3/87, 4/26, 7/100

Török-szobor: 1/40

Török-temető: (4280 m). 3/102

Törvénykönyv: A Libanon-hegye után 250 lépcsőn leereszkedve érhető el. 5a/257

Traján hídja: 3/99

Traján-kapuja I. Szikla-kapu

Trójai-kapu (Kapu): (4505 m). 3/102, 4/23, 5a/259

Trónus (Thronus): Vass Imre szerint: "egy különös gömbölyű odú a' mészkőben..." (570--600 m). 1/21, 3/96

Tudás fája: A Paradicsom-ág része. 3/107

Tündérvár (Tündérek vára): (2250 m) 1/43, 3/100, 5a/258

Tűzhányóhegy: (2410 m). 3/100, 5a/248

Úszónadrág: (1256 m). 3/98, 5a/256

Úttörökórus I. Gyermekkórus

Uzsoki-szoros: 5a/257

Üvöltő medve (Medve): Állócseppkő a Vöröstói szakaszon. A medve a két hátsó lábán áll, fejét megemelve, egy kürtő irányába "üvölt".

Vadászkürt: 1/54

Vadregényes hely: (5800--5900 m). 3/104

Vajdahunyad vára I. Cseppkővár

Vámszedő I. Kéregető koldus

Vár: A Rákalyuk (Róka-barlang) képződménye. 1/13, 4/25

Vaskapu (Vaskapu-szoros, szorosa): 1825-ig eddig volt ismert a barlang. Raisz Keresztély, Gömör vármegye földmérője, a barlang első tudományos kutatója eddig jutott (1800 m). Innen kezdődik a Vass Imre által felfedezett "új"-barlang. 1/35, 3/85, 4/11, 5a/257

Vass Imre oszlopa: Cseppkőoszlop (3592 m). 3/43, 5a/259, 7/58

Vas vára: Vass Imre elnevezése. 1/42

Verestói-ág I. Jósmafői-ág

Vetődéses terem: A jósmafői szakaszban található terem, amely a kőzetnek a törésvonalak mentén történő elmozdulása miatt kapta nevét. 5a/86, 7/120

Vén Baradla: A környék népe így nevezi az Baradlát. 5a/10 vö. Baradla

Viasz- utca I. Lávafolyó

Világító-torony: (4580 m). 1/60, 3/102, 5a/259

Virágoskert: (510 m). Vass I. leírása. 1/20, 3/96, 4/21, 7/287

Vízesés I. Tarpataki-vízesés

Vörösfal (Vörös-fal): Kéregcseppkő. A Róka-barlang képződménye. 3/38, 4/25

Vöröstói-kijárat: Münnich Kálmán bányafőmérnök által - 1890 -ben megnyitott- mesterséges táró a barlang Jósfafőhöz közeli, Vöröstó melletti szakaszán.

Vulkánus kemecéje (Vulkánus kemenczéje, műhelye): 1/57, 59

Wachshöhle: Vass Imre elnevezése. 3/58

Werböczy, Kövy és Deák emlékoszlopai: (1490 m). 3/98

Xilofon (Kszilofon, Honvédoszlop): Cseppkőoszlop a hosszútúra útvonalán (4105 m), kocogtatásra bordázatain más-más csengést hallat. 3/106, 4/23, 5a/259

Zápfog: A Kaffka-terem jobboldali sziklafalán függő cseppkövek. 5a/247

Zeppelin: Az Óriások-termében a Korinthoszi-oszlop után. Régen eldőlt cseppkőóriás. 5a/250, 7/103

Zomborlyuk I. Zomboly(-lyuk)

Zrínyi-oszlopa: (4625 m). 3/102, 5a/259

Zsidó-oltár (Zsidó Oltár): Vass Imre elnevezése (1060--1100 m). 1/23, 3/58

Zsombor-lyuk (Zsomboly): A Törökmeccset-ág víznyelője. 4/26, 5a/84

AZ AGGTELEKI BÉKE-CSEPPKŐBARLANG

Az Aggteleki-karsztvidék és egyben Magyarország második legnagyobb barlangrendszere az 1952 nyarán - Jakucs Lászlóék által felfedezett Béke-cseppkőbarlang.

(Magyarország második leghosszabb barlangja a budai Pál-völgyi-barlang, amelynek összhosszúsága meghaladja a 10 km -t. A nagyság tekintetében azonban főként a barlang léghőmérsékletét veszik figyelembe, ennek megfelelően tehát a Béke-barlang van előkelőbb helyen)

Ez a nagy kiterjedésű barlangrendszer a Baradla közvetlen szomszédságában, attól kissé keletre fejlődött ki, az Aggteleki-hegység karsztvonulatában. helyenként a Baradlától mindössze csak 600 m-es távolságban húzódnak járatai, azzal azonban még sincs sem vízrajzi, sem pedig levegő összeköttetésben. A Béke-barlang teljesen különálló vízrajzi rendszerű, felszín alatti boltozott völgyhálózat, amely a Baradlához hasonlóan az aggteleki mészkőfennsíktól délre elterülő, agyagos-kavicsos pannon üledékekkel fedett vízgyűjtő felszín áradmányvizeit vezeti le a mély fekvésű jósfafői Forrás-völgybe.

A Béke-barlang felmért járatrendszerének összes hossza 8743 m.

A Béke-barlang napjainkban már három bejárati nyílással rendelkezik. Ezek közül a legrégebb a Felfedező-ági bejárat, amely lényegében a kutatók által kibontott víznyelőtorok a Bábic-töbörben.

A barlang megközelítésére ma már nem használatos: le van betonozva. A rendszer felmérése után, 1954 -ben készült el a Fő-ágba torkolló első mesterséges bejárat, amely az aggteleki Szomor-hegy északi lábánál nyílik, és betonlépcsős táróval teszi lehetővé a barlang felkeresését. 1964 -ben a Fő-ág alsó végébe Jósavfő felől egy második táró is épült. Ez lett a "Gyógybarlang" bejárata.

A Béke-barlang felfedezésének története már azért is nagyon érdekes, mert ez volt az első olyan előre "megjósolt" barlangóriás, amelynek felfedezését nem a véletlen, vagy egy merész próbálkozó ritka szerencséje hozta meg, hanem a tudományos kutatómunka. Ez a felfedezés a II. világháborút követően, új alapokon kibontakozó genetikai szemléletű karsztkutatás irányainak a helyességét, módszereinek használhatóságát is bizonyította.

A Béke-barlang névanyaga

Acélkapu: laza omladékhegy 5b/144, 7/184

Aggteleki-Béke-barlang 7/73, I. Béke-barlang

Amfora: A Vörösterem egyik szép sztalagmitja. 5a/271

Avató-terem: Egy széles, síma aljú terem, ahol a barlangkutatókat ünnepélyesen felavatják. Legalább 40 ember elfér itt. 5a/275

Bal-oldali mellékág: 7/210

Baloldali sziklaomlás: 5b/144

Békás-szoros: Keskeny sziklaszurdok, falain mindenütt hosszan futó sziklavályúkat figyelhetünk meg. Ezek az ősi Komlós-patak kavicsaival kivájt sziklaszínlok. 5a/270

Béke-barlang (Aggteleki-Béke-barlang, Új-aggteleki-cseppkőbarlang): A Baradlától teljesen különálló, vele összeköttetésben nem lévő másik aggteleki barlangrendszer. 1952-től teljes neve Aggteleki-Béke-cseppkőbarlang. Nevét felfedezőjétől, Jakucs Lászlótól kapta. 5a/99

Béke-barlang-öre: Egy csodálatosan szép, frissen esett hóra emlékeztető csillogású sztalagmit képződmény. 5a/268

Bíbic-töbör (víznyelője): A Béke-barlang egyik víznyelője, amelyen keresztül jutottak be a barlang ún. Felfedező-ágába 1952-ben. 5a/106, 7/177

Borsóköves cseppkő: 5b/144

Bronz-kapu: Laza omladékhegy a középső szakaszon. 5a/110, 7/184

Búvárruhás szifon: A járat összeszűkül, a mennyezet alább ereszkedik, és a nagyobb esőzésekkor felgyülemlett vízszint alá ér. Ilyenkor továbbjutás csak búvárruhában, illetve vízalatti úszással lehetséges. Szárazabb időszakban a szifon megnyílik. 5a/113, 7/194, 8/59

Cseppkőkápolna: 5a/272

Cseppkőóvoda: Egy 6 m-es hosszúságú sziklaeresz előrenyúló pereméről lóg alá a több ezer, pontosan egyforma vékonyságú üvegcspepkő. A sorban álló óvodások csoportja előtt pedig egy jókora sztalaktit, az óvónéni mesél. 5a/273

Cseppkővár: Sztalagmit. 5a/274

Cseppkőzuhatag: 5b/144

Csukaszárító: A Cseppkőkábolnától továbbhaladó barlangfolyosó bal oldalának különleges képződménye. A cseppkövek színe egészen jellegzetesen szürkészöld, s ezáltal a fényes oszlopok az olajzöld hátú halakra emlékeztetnek. A folyosó neve róluk: ~. 5a/273

Dávid és Góliát: A Cseppkőkápolnától végighaladó folyosó végén egy nagy és egy kicsiny, csontszinben ragyogó oszlop. 5a/273

Damoklész-kardja: A Tüskéscseppkő-rengetegtől nem sokkal odébb egy megdőbentő méretű, legalább 2 t súlyú sztalaktit lóg alá a mennyezetről. 5a/272

Damoklész-kavicsai: Beékelődött óriási sziklatömbök, amelyek azt az érzést keltik, mintha bármelyik pillanatban alázuhannának. 5a/268

Derelye-fülek: A Fő-ág felső szakaszában található képződmény. A Vörös-terem csipkés cseppkőfigurái. 7/192

Disznó-fürdő: Iszapos szakasz a Bibictöbör Felfedező-ági bejárata után. "... aki ebben az eredeti állapotában láthatta a barlang e táját, mélységesen fogja méltányolni, hogy a ~ nevet adtuk neki." 5b/144, 7/180

Díszszifon: 5b/144

Dóm: 7/198

Dögkeselyű: A Cseppkőóvoda után található. 5a/274

Dús cseppkő: 5b/144

Elefánttalp: 5b/144

Elvarázsolt kastély: A kékesen fehér cseppkövek légióinak társaságában sárga, barna, vörös, szürke, sötétzöldesfekete csillogású kőcsapok is állnak. 5a/274

Éleskövek terme: A Háromrészes cseppkő után. 5b/144

Felfedező-ág: A Béke-barlang egyik mellékága, ide jutottak be először a kutatók. 1952 augusztusában ezen a 728 m hosszú mellékjáraton végighaladva érték el a barlang Fő-ágát. 5a/106, 271

Felhőszakadás: Nevét a pompás üvegcsőszerű csapokról nyerte, amelyek annyira sűrűn nyúlnak alá a mennyezetről, mintha valóban egy ~ vízsugarainak özönét néznénk valami biztonságos, száraz alulnézetből. 5a/274

Fô-ág: A barlangi túra fő útvonala, a Komlós-patak földalatti medre. 7/183

Füzdös-szifon: 5b/144

Gyertyatartó: A Vörös-terem színpompás cseppköve. Ma már hiányzik. 5a/271

Gyertyaszálak: Az Oltár bal oldalán hosszú, egyenes, fehér ~ állnak. 5a/273

Harakiri szikla: Az Elefánttalp előtt található. 5b/144

Háromrészes cseppkô: Az Elefánttalppal szemben, a bal oldalon található. 5b/144

Hófehér képzôdmény: 5b/144

Huzatos ferde cseppkô: 5b/144

Jakucs-terem: Felfedezô-ág egyik kis terme. Verbály György 1952. augusztus 4-i elnevezése. 5b/144

Jobboldali-mellékág: 7/210

Jobboldali-sziklaomlás: 5b/144

Kavicsos-ág (Kavicsos-mellékág): A Disznófürdô után a bal oldalon. Hossza 157 m. 7/181, 8/210

Kisdagasztó: 5b/144

Kis-omlás: 5b/144

Komlós-patak: A Béke-barlang patakja. Vize télen-nyáron egyformán kb. 9,5 C fokos, mésszel telített karsztvíz. "A patak hideg vize, amelyet azonnal elneveztünk Komlós-pataknak, szélességében néhol az egész barlangot kitölti..." 5a/109, 7/183

Kórházterem: Kísérleti szanatórium a barlangban 20--30 nyugággal. Kezdetben az ózdi kórházból asztmás, légkúrára utalt betegek pihentek, gyógyultak itt. Napjainkban a szanatórium magánkézben van. 5b/160

Kötélhágsós-szifon: "Azért kereszteltük így e teljesen zárt szifont, mert túljutni rajta csakis egy kétemeletnyi magasságban talált ôsi vízmedret követve sikerült, amelyet azután a patakos barlangszinttel végül is kötélletrával kapcsolhattunk össze, a megkerülő rendszer Jósvafô felé esô oldalán." 5a/110, 7/194, 8/46

Kôgombás-kapu: A pompás cseppkôkapu kristálytisza vizében áll a parányi, névadó, kalapos cseppkôgomba. 5a/275

Lektorok: A barlang jobb oldalán, a Dögkeselyű után két szép fényes sztalagmitoszlop áll: a ~. Állítólag azért kapták a nevüket, mert tipikus és előírásosan szabályos cseppkövek. 5a/274

Liliputi tavak: 5b/144

Lobogó: Hatalmas, színes cseppkőfüggöny a Felfedező-ágban. A barlang legnagyobb és színekben is legpompázatosabb cseppkőfüggőnye. 7/181

Lobogó-ág (Lobogós-mellékág): 5a/114, 7/210

Malomkövek: A Vaskapu előtt található. 5b/144

Medúza: A Vörös-teremben egy forrás táplálta cseppkő. 7/192 u. kép

Megfagyott vízesés: A Vörös-teremben. 5a/271

Nagydagasztó: 5b/144

Nagyorgona: 5a/273

Nagy-tufagát: Az egész barlangrendszer egyik legszebb cseppkőképződménye, a 1,5 m magas, 4-5 m széles és 17 m hosszú hófehér ~. Sok millió csillámló kristálylapból összerendeződött monumentális kristályos tetarátadomb. Nem a Komlós-patak vizének szülötte, hanem egy oldalirányú, járat nélküli időszakos vízfolyásnak a barlang hosszirányával párhuzamosan kifejlődött kristályos mészüledéke. 5a/110, 269, 7/205

Nagy-völgy víznyelője (Sziklás-nyelő): A Béke-barlang legnagyobb vízgyűjtőterületű víznyelő vakvölgye. Végpontján létesült 1952. júliusában az a kutatótáró, amelynek összeomlása miatt a barlangot nem lehetett ez irányból megközelíteni. 5a/103

Narancszuhatag: Narancs színű cseppkőzuhatag. 5a/270

Oltár: 5a/273

Omlásos terem: 5b/144

Óriás-terem: A Fő-ág jósvafői szakaszának végpontja közelében egy roppant méretű üreg. 5a/113, 7/204

Öttufa-gát: A Fő-ág legszebben fejlett mésztufagátja az ~ lépcsős vízesésrendszere. A Bronz-kapu után található. 5a/112

Pokolszakadék-viadukt: A barlang aggteleki, Fő-ági bejáratának része. Az acélből épült híd egy roppant mélységű barlangi kupolaterem boltozata alatt ível át. Alatta 40 m-re van a terem fenéke. 5a/267

Porcelán-folyosó: Egy mésztufagát a patakszakasz vizét felduzzasztja, ezért itt térdén felüli vízben kell gázolni. 5a/112, 7/186, 8/42

Recsegő-omlós-terem: 5b/144

Répáskert: A Jakucs-terem környékén a jobb oldalon. 5b/144

Rumos szifon: "Csak rumosüveg segítségével járható." 5b/144

Sápadt Tehéntôgy: Vörösterem. 5a/271

Sündisznó: A középső szakaszban található tüskés cseppkő. 5a/113

Szigony: Korrodált sztalaktit. 5a/112

Sziklás-nyelő I. Nagy-völgy víznyelője 7/182

Tizeháromágú sztalagmit terme: 5b/144

Tündérkapu: A Kôgombás-kapu után. 5b/144

Tündérvár: 5a/275

Tüskéscseppkő-rengeteg: Valóságos cseppkőlugasként függ a mennyezeten. 5a/271

Új-Aggteleki-cseppkőbarlang 7/175 I. Béke-barlang

Vaskapu: Laza omladékhegy a középső szakaszon. 5a/110, 7/184

Verbunkó: A Jakucs-terem környékén jobb oldalon a Répáskert után. Verbály László "tiszteletére" adta ezt az elnevezést Jakucs L., amikor Verbályt valami miatt "le kellett teremtenie". 5b/144

Veszedelmes omladékhegy: 7/204

Világítótorony: Az Óriás-terem közepén függôleges helyzetű minaretként mered felfelé a talajból egy kolosszális méretű sziklatű, a mintegy 10 m magas ~. 5a/113

Vívótôr: A Vörös-terem képzôdménye. 5a/271

Vörös-terem: A vörös cseppkôlepel úgy lepi be az alatta levô idôsebb, fehér cseppkôképzôdéseket, mintha hóemberek csoportját vérrel permetezték volna. Hófehér sziklafalon artériás vérszerű zuhatagként aláömlô cseppkôbekérgezés. 5a/270, 7/192

A PÉNZ-PATAKI-VÍZNYELŐBARLANG

A Bükk-hegység közepén, a pénz-pataki halastó közelében, 610 m tszf. magasságban nyíló víznyelőbarlangról 1953 -ig gyakorlatilag mit sem tudtak- Egyike volt azoknak a kis víznyelőknek, amelyek a Bükk-fennsíkon fakadó források vizét szorgalmasan nyelik, de hóolvadások, nagy esőzések alkalmával előbb-utóbb a felgyülemlett hatalmas tömegű vizet is képesek elvezetni.

1953-1954 -ben újságcikkek adták hírül, hogy Pénz-patakon "fiatal barlangkutatók felfedezték Európa legnagyobb földalatti vízességét". 1953 júniusának utolsó vasárnapján Jakucs László munkatársai segítségével kibontotta a víznyelőt, és sikerült a szakadékdolina omladékai, zuhogó vízfolyásai ellenére beljebb hatolniuk. Nemsokára egy rendkívül szűk repedés, a Háromszög állta útjukat. Július 6 -án érkezett meg a sebtében összetoborzott kutatógárda, amelynek két sürgős feladata volt. Először is, 1,25 kg fluoreszcinnel megfestették a víznyelőbe bezúduló vizet, s kerékpáros ügyelettel várták a zöld víz megjelenését a latorkúti és kácsi karsztforrásokban. Másik feladatuk a patak elgátolása volt, amelyet tíznapi kemény munkával sikerült annyira lezárni, hogy kb. 48 óráig képes volt a vizet távol tartani a nyelőtől. Megkezdték a Háromszög szűkületének átvésését, ami nem volt könnyű munka, mert csak oldalt fekve, állandóan hideg vízben lehetett dolgozni. Végül július 14 -én Holly Sándor vállalkozott arra, hogy egy rövid nyelvű ötkilós kalapáccsal megpróbálja áttörni a nyílást.

Alig egy óra elteltével örömmel és izgatottan újságolta, hogy megvan a barlang!

Az első komoly kutatótúrára július 18 -án került sor, amikor össze tudták szedni a szokatlan mélységű kutatáshoz szükséges felszerelést. A túra résztvevői Jakucs László, Kincses Júlia, Holly Sándor és testvére Ferenc, valamint Weress Kálmán voltak, akik 12 m hosszú hágcsót és 60 m kötelet vittek magukkal. Kötélhágcsó segítségével ereszkedtek le a széles, zombolyszerű, 12 m mély kürtőbe, ahonnan szűk, zegzugos, állandóan lefelé tartó járat indult. Közben két-három méteres vízeselek szakították meg útjukat, amelyek alján kis tavacsok kerültek elő. Nemsokára újabb nyolc méteres kürtőhöz értek, ennek továbbvezető járatát víz zárta el. Több órai munkával lecsapolták a szifont, s átjutottak ezen az akadályon is. Még egy szűk hasadék leküzdése után a felfedező csapat egy terembe ért, amelyből hatalmas, feneketlennek tűnő szakadék vezetett a mélybe. 64 méternyi ereszkedés után sikerült elérni az akna alját, ahonnan még kb. 50 métert lehetett előre haladni egy alagútszerű, helyenként erősen összeszűkülő járaton (ez a szakasz kapta a "Nyúzda" nevet). A továbbhaladást mély víz akadályozta. A barlangban több kutatócsoport is végzett kutatásokat pl. a Pénzügyőrség kutatócsoportja a Vörös Meteor Diogenész és Baradla csoportja, azonban sem Jakucséknak, sem pedig a későbbi kutatásokat végzőknek nem sikerült a továbbjutás. A barlang jelenleg (1977) felmért hossza 221 m, mélysége pedig 128 m. A barlang mélysége a szifon vízszintjének emelkedésével illetve csökkenésével arányosan változik. Megfigyeltek pl. 43 m -es vízszintingadozást is!

A Pénz-pataki-barlang feltárása bizony rendkívüli erőpróbának bizonyult. Nemcsak saját fizikai erőnlétükkel kellett megbirkózniuk a kutatóknak, hanem a természeti elemek - legfőképp a víz - ostromló munkája ellen is védekezniük kellett. Ha pl. a barlangba befolyó víz elrekesztésére felállított gát beszakad, az a kutatók azonnali halálához vezetett volna.

Mindezekből az következik, hogy igen kevés elnevezéssel találkozunk ebben a barlangban, és ezek többsége nem a csodás látvány születtei - mint pl. a cseppkövek esetében -hanem a kemény és időnként már-már szinte elviselhetetlen megpróbáltatások emlékei.

A Pénz-pataki-barlang névanyaga

Háromszög: Szűk repedés. 7/228

Jutka-kürtő: 14 m mély, széles barlangi sziklakürtő, amelybe Kincses Júlia belezuhant. 7/231

Nagy-fal: 64 m-s szakadék. 7/225

Nyúzda: Szűkület a barlang végénél. 7/224

Retyi-kürtő: A névadás oka egy bekiabálás: "be ne retyizzetek, csak én csapoltam le egy kádszerű medencét". 7/221

Száraz-kürtő: 7/228

Vacogó: A nagy vízbetörés idején itt várakoztak - a hidegben vacogva - a bent rekedt emberek. 7/220

Vad vizek útja: 7/221

Záporos: Vízet nyelő kürtőlyuk. 2/216

Jelek

B. A. = Madarasné Benedek Anikó (Esztergom), adatközlő

J. L. = Jakucs László (Szeged)

l. = lásd

L. T. = Lieber Tamás (Dorog), adatközlő

m = méter

M. = (művelődéstörténeti) magyarázat

Pb. = Pénz-pataki-barlang

Sb. = Sátorkőpusztai-barlang

V. L. = Varga László (Úny), adatközlő

vö. = vesd össze

1/18. = A Felhasznált szakirodalom között az 1-es sorszámmal ellátott kötet 18. lapján található a könyvben először az adat.

~ = az adott név rövidített formájú megisméltése

A forrásjelzések feloldásai

1. Vass Imre: Az Aggteleki barlang le írása, fekte területével... Nyomtatta: Landler. Megjelent Pesten, 1831.

2. Siegmeth Károly: Az Aggteleki barlang. (Magyar orvosok és természetvizsgálók XXXV. vándorgyűlésének alkalmából.) Kiadta a M. O. Kárpátgyesület Keleti Kárpátok Osztálya, Szent Erzsébet Nyomda, Kassa, 1910.

3. Dudich Endre: Az Aggteleki cseppkőbarlang és környéke. Népszerű Természettudományi Könyvtár, 12. köt. Kiadta a M. K. Természettudományi Társulat, Budapest, 1932.

4. Jakucs László: Aggteleki cseppkőbarlang. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1952.

5a. Jakucs László: Aggtelek. Útikalauz. 1. kiadás, Budapest, 1957.

5b. Jakucs László: Aggtelek. Útikalauz. 2. kiadás, Budapest, 1961.

5c. Jakucs László: Aggtelek. Útikalauz. 3. kiadás, Budapest, 1975.

6. Dénes György: A barlangkutatás és a nyelvtudomány. In: Hazslinszky Tamás szerk: 70 éves a szervezett magyar karszt- és barlangkutatás, 1910--1980. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat kiadványa, Budapest, 1980.

7. Jakucs László: Szerelmes barlangjaim. Akadémiai, Budapest, 1993.

8. Jakucs László: A Békebarlang felfedezése. Művelt Nép Könyvkiadó Budapest, 1953.

9. Kordos László: Magyarország barlangjai. Gondolat, 1984. Budapest

10. TKM-füzet Baradla-barlang

11. Balázs Géza: A Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang nevei. Névtani Értesítő, 1994. (16) 79--81.

A BENEDEK ENDRE BARLANGKUTATÓ ÉS TERMÉSZETVÉDŐ EGYESÜLET - BEBTE

Dorogon 1958 -óta működik szervezett barlangkutatással foglalkozó társaság, amely a kezdetben - egészen 1988 -ig - Kadic Ottokár Barlangkutató Csoport néven szerepelt a Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat nyilvántartásában. A társaság megalapításában Benedek Endre (1912 - 1987) bányafőmérőnek volt elvitathatatlan érdeme, aki természet -és emberbarátságával méltán vált barlangkutató-generációk példaképévé.

A "kiöregedett" barlangász nemzedék munkáját 1989 -től, egy új csapat vette át, amely a Kadicosok örököseinek tekintve magukat, hozzá láttak a nagy előd megkezdett feladatainak folytatásához. A Benedek Endre nevét felvevő, akkori csoport megalapításában a következő személyek játszottak meghatározó szerepet: Fogel Péter, Lieber Tamás, Récsey Gábor és Tóth István. Részben az Ő munkájuknak köszönhetően vállalhatták azokat a feladatokat, amelyek a későbbiekben - a mai egyesület fő tevékenységévé vált

Az egyesület, amely a természetvédelem fontosságára is nagy hangsúlyt helyezett, 1992 -ben alakult meg a 89 -ben létrehozott csoport jogutódként.

A társadalmi szervezet fő tevékenységi köre a Dorog melletti Nagy Strázsa-hegyben lévő Sátorkőpusztai-barlang gondozása, kutatása és turisztikai-idegenforgalmi üzemeltetése (Barlangkutató Szakosztály), valamint a barlang környékének - Sátorkőpuszta 1300 hektáros területének természetvédelmi felügyelete. Ezen kívül folyamatos programszervezés, kapcsolattartás a helyi és környékbeli iskolákkal, a természetbarát lakossággal. A rendezvények gerincét főként barlangtúrák, természetjárás, sziklamászás alkotják, mely utóbbiakról a Laczkó Tibor által létrehozott és vezetett Hegymászó és Természetjáró Szakosztály gondoskodik. Jellemzőek még a nyári természetismereti táborok is.

Az egyesület kérelmére, 1993 -ban nyilvánították turisztikai-idegenforgalmi objektummá a Sátorkőpusztai-barlangot, ami ezzel bekerült az idegenforgalmi barlangok országos jegyzékébe.

1995 -ben javarészt a BEBTE ténykedésének köszönhetően vált Sátorkőpuszta természetvédelmi területté, amely most már az újonnan megalakult Duna-Ipoly Nemzeti Park szerves része.

A szervezet programjairól a regionális, illetve időnként az országos média is beszámol.

Néhány nevezetes BEBTE program címszavakban:

Természetvédelmi Nap (1992); 20.000 Csertölgly telepítése az esztergomi Nagy Strázsa-hegy volt lőtéri oldalán; Amerikai környezetvédők dorogi fóruma (1993); A Dorog - Esztergom-kertvárosi Palatinus-tó megmentéséért összehívott lakossági és egyesületi fórum (1995); A Sátorkőpusztai-barlang felfedezésének 50. évfordulója, a barlang felfedezőinek részvételével; Sátorkőpusztai barlangfürdetés a nyergesújfalui tűzoltókkal közösen (1996); "Palatinus-tó" természetvédelmi program kezdete, együttműködés a budapesti FTSK Delfin Klub Könnyűbúvár Szakosztályával; Az "Új Rádió Esztergom" közreműködésével 4 napos, élő rádiós kapcsolat az egyesület aggteleki barlangtúráiról, hallgatói rejtvények, nyeremények; Barlangászok a beteg gyermekekért" - véréadás szervezése Esztergom-kertvárosban a Heim Pál Gyermekkorházal közösen; "EGY BARLANGI ÉLMÉNYEM" -címmel országos pályázat kiírása a Diák -és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesületével közösen, a Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat valamint az Aggteleki Nemzeti Park támogatásával; "Polgármesterek és Természetvédelmi Szakemberek Regionális Találkozója" rendezény lebonyolítása Dorogon és Aggteleken (1997).

A BEBTE 1993 -tól együttműködik a Diák- és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesületével (DUE). A két szervezet közösen hozta létre a DUE Környezetvédelmi és Természetjáró Tagozatát. A szekció feladata: környezet- és természetvédelmi programok - kirándulások, üzemlátogatások szervezése - valamint a "zöld média" népszerűsítése.

Az elmúlt években közösen szervezett programok:

Téli túra a Pilisben (évenként ismétlődik); Aggteleki barlangtúrák Jakucs professzorral; Nomád táborozás Erdély hegyvidékein; Látogatás a Paksi Atomerőműben; Nomád táborozás Szlovákia hegyvidékein; Üzemlátogatás a Dunaferr-ben.

1996 -tól a BEBTE együttműködik az Esztergom-kertvárosi Féja Géza Művelődési Ház Barlang- és Természetjáró Szakkörével (BETESZ). Tervek között szerepel egy esztergomi barlangkutató szakosztály létrehozása is.

A BEBTE levélcíme: 2510 Dorog, Szent Erzsébet u. 12.